

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՊԱՇՏՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Ազգային Պատրիարքարանի

ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

ԲԱՅՈՒՄ 1884 ԱՄՆՆ

ՆԻՍՏ Ժ.

31 ՕԳՈՍՏՈՍ 1884

Կ. ՈՒՆԻՍ

1884

ԳԻՒՆՆԵՐ ԸՆԴԳՆՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

* ԲՐԻՏԱՆԻ ԿՈՄԻՏԵՆԻ ԵՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

ՄԱՅՐ ԳԻՒՆՆԵՐ

Տիգրան Էֆենտի Եւսուֆեան	»	Ա. Արեւոյե
Բրիտաստուր	»	Բ. »
Յովհաննէս	»	Գ. »
Յովհաննէս	»	Ա. Արեւ-տըշ
Յակոբ	»	Բ. »
Ստեփան	»	Գ. »

Ձեռննասուրբեան Գիւան

Մատթէոս Եսկ. Իլմիրլեան Արեւոյե	
Գարեգին Վրդ. Թաթարեան	
Մարկոս Էֆենտի Աղաբէշեանց	

Գաստիարակութեան Գիւան

Ռէթէոս Էֆ. Պէրպէրեան Արեւոյե	
Գէորգ » Ապտուլլահ	
Միքայէլ » Մամիկոնեան	

Կարուածոց Գիւան

Բրիտոս. Էֆ. Ղազարոսեան Արեւոյե	
Յակոբ » Եւմէնիճեան	
Պօղոս » Թորգոմեան	

Համարակարգութեան Գիւան

Կարապետ Էֆ. Սըլվաճեան Արեւոյե	
Մկրտիչ » Ճանըմեան	
Գառնիկ » Յովակիմեան	

Ցարաբերութեան Գիւան

Յովհաննէս Էֆ. Թորոսեան Արեւոյե	
Ռուբէն » Պուլկուբեան	
Վիշէն » Օրմանեան	

Իլուասութեան Գիւան

Յովհաննէս ՔՏՂ. Մկրեան	
Յակոբ Էֆենտի Արշակ	
Գարրիէլ » Նորատունիեան	

Նախանձեռնութեան Գիւան

Մինաս Էֆենտի Չերազ Արեւոյե	
Յովհաննէս » Արշակունի	
Նշան » Պօյաճեան	

Խմբագրութեան Գիւան

Հարարձում Էֆենտի Ալաճաճեան	
Յակոբ » Գուրգէն	
Կարապետ » Խմբիճեան	

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲՕՑՈՒՄՆ 1884 ԱՄԻ

Ն Ի Մ Տ Ժ.

31 ՕԳՈՍՏՈՍ 1884

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Տ. Խորէն Արքեպիսկոպոս Նար—Պէյ (Առժամայ):
 ԱՏԵՆԱՊԵՏ. — Քրիստոստուր Էֆէնտի Ղազարոսեան (Բ. Արենադետ)

Օ Ր Ա Կ Ա Ր Գ

- Ա. — Ատենական դործողութիւնք.
- Բ. — Շարունակութիւն վիճաբանութեան ի վերայ Առաջնորդական խնդրոյ.
- Գ. — Խնդիր երեսփոխանութեան Թադէոս Էֆէնտի Պէկեանի.

Առաջին Ատենապետ Տիգրան Էֆէնտի
 Երևութեան անձնական տկարութեան պատ-
 ճառու իւր բացակայութիւնն գրաւորապէս
 ծանուցած լինելով Կիւսնին, Բ. Ատենապետ
 Ղազարոսեան Քրիստոստուր Էֆէնտի ատեա-
 նը կը բանայ ժամն 3 ին, ի ներկայութեան
 27 երեսփոխանաց, որոց թիւն ՚ի վերջէ կը
 յանդի 52 ի:

Սիւնն	Պէյ	Մարտուտեան
Գասպար	Էֆէնտի	Զերաղ
Գարրիէլ	»	Նորատունկեան
Գրիգոր	»	Պէրպէրեան
Ռուբէն	»	Պուլկուրեան

անձնական տկարութեամբ ժողովոյ այսօրեայ
 նիստէն բացակայ մնալնին դրով հաղորդած
 լինելով Կիւսնին, Ատենապետ Էֆէնտի, իր-
 րև օրինակոր բացակայք, արձանագրել կու-
 տայ նոյա անուանըն ՚ի տուժարի ներկայու-
 թեան:

Օ Ր Ա Կ Ա Ր Գ

Ա.

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆԻՔ

1.

Բացակայութիւնք
 Երեսփոխաններէն՝
 Տ. Գրիգոր Քէյ. Աճէմեան

2.

Վաւերացումն Ը. Ե. Թ. Նիստերու
 Ատենագրութեանց.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Ժողովոյդ ընդունն.

լուծեան պիտի ենթարկեմ նախորդ երկու նիստերու ատենագրութիւններն :

Ուստի կը հրաւիրեմ զԵրեսփոխանս նախ յայտնել իւրեանց զխորհրդիւնքն ութրորդ նստի ատենագրութեան վրայ :

ՁՊՊԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Այդ նստի տուեանագրութեան մէջ կան այնպիսի կէտեր որք զխորհրդեան կարօտ են, բայց ըստ որում ներկայ չ'էի ես նոյն նստին, ուստի զխորհրդութիւն ընելու իրաւունք չունիմ, սակայն կուզեմ որ այս խօսքերտ արձանագրուին :

ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ութրորդ նքստի ատենագրութեան վաւերացման առթիւ, խօսք կուզեմ անձնական դէպքի մը համար :

(Ոմանք յ'երեսփոխանաց զիտել կուտան քե՛ այս տեսակ պարագայի մեջ խօսք տայ երեսփոխանի մը՝ օրինական ջ'ե) :

ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Երբ ես ներկայ չ'էի և իմ անձիս դէմ ակնարկութիւններ եղած են, Դիւան կամ պարտաւոր էր լռեցնել տալ զանոնք և կամ խօսք տալու է ինձ այժմ :

ՁԵՐԱՋ Մ. ԷՖ. — (Առ Ալիքսանեան Էֆենտի) Թո՛ղ բացակայ չի մնայիր, որպէս զի վայելէր Ձեր պատասխանելու իրաւունքը :

ՁՊՊԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Եթէ Ալիքսանեան էֆէնտիի որ բացակայ էր, թոյլ տրուի խօսիլ, յայնժամ ես ալ պիտի խօսիմ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Մեր ներքին Կանոնագիրն կը թոյլատրէ երեսփոխանի մը ս և է ժամանակ խօսք առնուլ անձնական դէպքի մը համար : Ուստի Դիւանս պատրաստ է խօսք տալ Ալիքսանեան էֆէնտիի, յետ վաւերացման ատենագրութեան :

ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Քանի որ խօստա-

ցար զիս լսել, Ատենասրէտ էֆէնտի, կ'սպասեմ սիրով :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Երես 210, սիւնակ Ա. Տնտես. Խորհրդոյ անդամ Կամսարական Խ. էֆէնտիի այն յայտարարութիւններն, որովք կը հաստատէր թէ Պատրիարքարանի մէջ թերութիւնք և չապլութիւնք գործուած են, աւելորդ պաշտօնեաներ սյահելով և այլն, շատ յսպառեալ կը գտնեմ ատենագրութեան մէջ : Այդ պաշտօնական յայտարարութիւններն, որոնք Հետքն հազիւ կ'երեւի ատենագրութեան մեջ, իմ այդ մասին ըրած զխորհրդիւններս հաստատեցին. ուստի կը գործմանս որ Պատրիարքարանի մէջ գործուած զեղծմունք այդչափ կ'սրբագրուին, և Կամսարական էֆէնտի ալ այժմ զխորհրդութիւն չըներ և իւր խօսից ամբողջութիւնը չպաշտպաներ : Երես 210-211, Ձերազ Մ. էֆէնտիի և իմ մէջ անցած մասնաւոր բանակցի մը ատենագրութեան մէջ արձանագրեալ կը զտնեմ և այն՝ սիւս կերպով : Երբ Ձերազ էֆէնտի հարցուց ինձ թէ, Խրիսեանը չ'թողուց. — Ես պատասխանեցի թէ, այո՛, ան ալ չ'թողուց : Ձերազ էֆէնտի աւելցուց, որեմն Խրիսեան ալ թշնամի է դատարարութեան. — Պատասխանեցի, այո՛, ան ալ թշնամութիւն ըրու : Ատենագրութեան մէջ, գաւառական դատարարական բշնամի է գրուած է, սխալ է բողբոջին. գաւառական բառն հոտ տեղ չունի, զի խնդիրը Պօստայ մէջ Կեղրոնական վարժարանի մը բացման վրայ էր, ինչպէս Ձերազ էֆէնտիին յառաջադոյն հարցումէն իսկ կ'երևի :

Երես 213, սիւնակ Բ, առաջին խօսքս պիտի ըլլայ սա պէս. « Քիտի անգամ որ ազգը Պատրիարքարանի պարտքը վճարեց, անք գոնեւորդ պաշտօնեանց զիւրութիւն ունեցան նորէն չապլութիւններ 'ի գործ դնել և պարտք գոյացնել, ուստի աւելի լաւ կ'ըլլայ սպահել արդի պարտքը, որպէսզի միշտ

հող տարուի անդ խնայողութիւններ 'ի գործ դնել, ինչպէս այժմ կ'ըլլայ» : Այս խօսքիս ի պատասխան երբ Կամարական էֆէնտի հարցոց ինձ թէ, « դուք ի՞նչ տուած էք » . ես ալ միևնոյն հարցումն իրեն ուղղեցի թէ, « դուք ի՞նչ տուած էք » : — Նոյն սիւնակին մէջ երբորդ խօսքս պիտի ըլլայ սապէս . « ի՞նչ ըսել է . Դուք խնդիր կ'ընէք երեւիտ, խանայ անվճար թողուցած տրոց մասը, որ աննշան գումար մը կը կաղմէ, ի՞նչ պատճառաւ չ'էք կրնար մտնել Մնակեան ժառանգութեան 5000 ոսկոյ մօտ ահազին գումարի մը քացատրութեան խնդրոյն, որ աղքէն երեսիրտանական ժողովիս կողմէն վարչութեան յանձնուած է իրենութիւն և ի տեղեկագրութիւն » :

Երես 214, սիւնակ Ա. Կամարական էֆէնտիի սա խօսքը, « Ես յ'անուն վարչութեան չ'եմ խօսիր » պիտի ըլլայ « Ես յ'անուն վարչութեան չ'եմ կրնար խօսիլ այդ խնդրոյն (Մնակեան ժառանգութեան) վերայ », և կրնաք այդ մասին և այլն :

ՁԵՐԱՋ Մ. ԷՖ. — Էջ 203, սիւնակ Բ. տող 30. պատասխանեցի ընդմիջմամբ. « Համարակալութեան Դիւանն եղաւ նախարարձակո » :

Էջ 204, սիւնակ Բ. տող 39. պիտք է յարել. եթէ Պատրիարքարանը դրամ ունեցած ըլլար, այսօր 4,000 ոսկի սխարթ չը պիտի ունենար :

Կը վերջացնեմ, յարելով թէ Փոփոզեան էֆէնտի իրաւունք չ'ունի զաւառական բանը զեղչել իմ խօսքերէս, որոյ տէրը ես եմ կործնեմ :

S. N. ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՆԱՐ-ՊԵՏ — Օգոստոս 3 ի նոտին մէջ Կամարական էֆէնտի իմ բացակայութեանս խօսած է Կրօնական ժողովոյ Ատենապետին դէմ՝ այն տեսակ հեգնական լեզուաւ մը, որ բնաւին չ'համապատասխանէր բեմական լեզուի պոտընսութեանց :

Կամարական էֆէնտի սխալ ատենադրութեան մը վրայ կը հիմնել իւր դիտողութիւններն : Կը յիշէր թէ ԵՐՆ նոտի ատենադրութեան պահուն, այն ինչ կը մտնէի ի սըրահ Ճողովոյս, ընդունեցայ ատենագրութիւն և զարմանք յայտնեցի թէ ի՞նչպէս կըլլայ որ այդքան կորեւոր նոտի մը մէջ իմ ատենաբանութիւնս մի անգամ ցոյց տրուած չ'է ինձ տպուելէ առաջ : — Կամարական էֆէնտի իւր մէկ դիտողութիւնն հիմնած է սա խօսքին վրայ, զոր իւր թէ ես ըսած լինիմ « Պատրիարքարանի պաշտօնեայք 1,500—2,000 շրջամական կ'աւանդու » : Ես այդ տեսակ խօսք չ'եմ ըսած, այլ Տնօրէտական Խորհրդոյ Հաշուեցոյցն ի ձեռին, այս բեմէն ցոյց տուի Պատրիարքարանի պաշտօնէից ամսականաց համեմատութիւնն : Առաջին սխալն այս է, հաշուական սխալ մը՝ որ ապա իւր ժառանգութեան ինձ դէմ :

Կամարական էֆէնտի դիտողութիւն ըրած է նաեւ սա խօսքիս դէմ՝ զոր իւր թէ ես յիշեմնէ ըսած լինիմ . — « Պատրիարքարանի մէջ կան պաշտօնեաներ որք Մնտուկին պարտը ունին » : Բայց ինքնահնար յայտարարութիւն մը չէ այս զոր ըրած եմ, այլ պաշտօնական տեղէ լսած եմ, Պատրիարքարանի մէջ, և նոյնը կրկնուած է նաեւ յատենի Կրօնական ժողովոյ : Ես այս խօսքով ոչ թէ բողոք ընել ուղեցի, այլ զիտել տալ թէ՛ ի՞նչու Կրօնական ժողովոյ Դիւանադպրին կը զրօցուի 800 զուլ ամսական, մինչ այլոց կանխավճար խաղ կ'ըլլայ : Կարելի է Պատրիարքարանի Դիւանադպրաց ալ ծանր եկած լինի այս դիտողութիւն, բայց կ'երեւի թէ իմ խօսքիս բուն ոգւոյն չ'են թափանցած, զի ես յոյժ գոհ կ'ըլլամ եթէ Կեդրոնական անտուրը բաւական դրամ ունենայ գոհացնելու համար իւր պաշտօնեայքն և 'ի հարկին օգնելու անոնց :

Ես միայն խնդրեցի թէ այն խնամքը որ կը տարուի Քաղաքական ժողովոյ Դիւանադպրաց համար, նոյնն տարուի նաեւ Կրօն

Ժողովոյ Կիւանադարաց նկատմամբ, որոյ խընդիրն ց'արգ չ'կարգադրուեցաւ և հետեւապէս Կրօնական Ժողովոյ գործերն կ'ընթանան կաղըն 'ի կաղ :

Յերի ատենադրութիւն մ'է նսեւ Զ. նստի ատենադրութիւնն, յորում՝ երկն 146, առաջին սիւնակի վերջը, իմ մէկ ընդմիջումս, փոխանակ դրուելու Ձերազ էֆէնտիի խօսքէն անմիջապէս ետքը, դրուած է Փափաղեան էֆէնտիի խօսքէն վերջ, որով համադրանս բուրովին հակառակ արձանագրուած է այն : Երբ Ձերազ էֆէնտի ըսաւ թէ « գաւառացիի դատարարակներն կը թուին ինձ լինիլ նուազ փափկասուն և նուազ թեթեւաբարոյ բան Պօլսեցի դատարարակներն, որք ընդհանրապէս կը խորշեցնեն գաւառական Ժողովուրդն Կրօնական, բարոյական և յարաբերական տեսակէտներով . . . » ևս ընդմիջեցի ըսելով թէ « շատ ճիշդ է », մինչդեռ իմ այս ընդմիջումը դրուած է Փափաղեան էֆէնտիի սա խօսքէն յետոյ թէ « թեթեւութիւնը Պօլսոյ մէջ մէկ զըսորոցէ միայն կ'ենէնէ :

ԶԵՐԱԶ Մ. ԷՖ. — Հիւանդանոցի դպրոցին կ'ականորդէ անշուշտ, որմէ ելած է :

Տ. Խ. ԱՐՔԵՊՍԿ. ՆԱՐ-ՊԷՏ. — Վերջապէս այս ղիտողութեանցս նպատակն է ցոյց տալ թէ՛ Երեսփոխանք պէտք չ'է որ երբմէն ատենագրութեանց մէջ տեղի ունեցած սխալմանց վրայ հիննեն իւրեանց փաստերն :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Դուք, Սրբազան, վեցերրորդ նստի վերայ կ'խօսիք, որ շատոնց ժողովէս վաւերացեալ է, բայց ինչ և իցէ, այս բացատրութիւն կ'համարուի :

Տ. Խ. ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՆԱՐ-ՊԷՏ. — Ես տակն կան շատ պատասխաններ ունիմ Կամսարական էֆէնտիի դէմ, բայց օգտակար չ'եմ համարիր 'ի կիր արկանել զանոնք այժմ : Բաւա-

կան է միայն որ իմ այս կարճ ղիտողութիւնըս արձանագրուին յ'ատենագրութեան :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Պիտի արձանագրուին, Սրբազան, և հակառակ պարագայի մէջ իրատուք պիտի ունենաք բոլորելու :

Այժմ խօսքն Ալիքսանեան էֆէնտինն է :

ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — (Գրաւոր) Օգոստ. 3ի նստին մէջ Տնտես. Խորհրդոյ անդամ Կամսարական Խ. էֆէնտի իւր ատենաբանութեանը մէջ (տես Ատենադրութիւն Ը. նստի յերես 24, սիւնակ Ա.) իմ անձիս դէմ սա ակնարկութիւնն ըրած է : « Ալիքսանեան Մտտեմէոս ցարդ իւր ազգ. տուրքերէն դրամ մ'իտլ չէ վճարած » : Կամսարական էֆէնտին չ'ըլտեր թէ, 'ի Պօլիս սյանդխտող գաւառացի ազգայինը պարտաւոր չէն Կեզր. սնտուկին ուզող կի տուրք վճարելու : Այս ինչդիրն բանիցս յուզուած է աստ, և ես իրեւ գաւառացի պնդած եմ որ, կամ պէտք է որ ընտրական իրատուք ևս տրուի գաւառացոց, որ 'ի Պօլիս կ'պանդխտին, և կամ աննոյմ ուղղակի տուրք չ'պահանջուի :

Կրնա՞յ Կամսարական էֆէնտին օրէնք մը ցուցնել, որով որոշուած ըլլայ թէ 'ի Պօլիս պանդխտող գաւառացիք պարտաւոր են ազգ. ուղղակի տուրք վճարել Կեզր. սնտուկին :

Բայց ես կրնամ Ազգ. Ժողովով հաստատեալ օրէնք մը ցուցնել, որ է « Պանդուխտ ազգայինք տարեկան տուրքերնին ընտանեօք ընտելութիւն հաստատած տեղոյն ազգ. սընտուկին վճարելու պարտաւոր են » : Եւ այս օրէնքն Վարչութեան կողմէն գործադրուած ըլլալուն համար հարցում ըրած եմ ժամանակին թէ, « Արդեօք Ազգ. Ժողովին որ և է մէկ որոշումը Վարչութեան կողմէն գործադրելի ըլլալու համար կրկին որոշման կ'կարոտի՞, թէ անմիջապէս գործադրելի է » : Եւ ֆաղ. Ժողովն այն հարցման 2 1/2 ամիս ետքը պատասխաններ է թէ « Սոյն հարցումն նկատու-

ղութեան առած է, բայց առ այժմ մտանառ-
բայէս արտասխանելը պատեհութիւն չ'համա-
րելով, արժան կը դատէ անոր նկատմամբ
պէտք եղած տեղեկութիւնը լիովին տալ իւր
համարատուութեան ժամանակ » : Այս հար-
ցուած և արտասխանն 1875 էն 'ի վեր կ'մնան
տակաւին խնդրոց կարգի տուածարի մէջ, (տես
տեղեկագիր Մայր Գիւանի 'ի վերայ 37 անդոյծ
խնդրոց, բացում 1878 ամի նիստ ԻԱ. երես
կէՅ), սրնակ Ա.) : Խոստացեալ համարաւոր-
ութիւնն ալ մինչև ցարդ չ'երեցաւ, որպէս զի
տեսնուէր թէ ի՞նչ պատճառաւ դորձով Պատ-
րիարքարան գնացող սրանդուխտ գաւառացի-
ներէն ազգային տուրք կ'պահանջուէր : Եւ այս
ղեղումը թեքու մինչև ցարդ 'ի դործ կ'զբը-
ուի . գիտցողէն չեն համարձակիր պահանջել,
ինչպէս որ ց'արդ ինէ պահանջուած չ'է, և
սչ իսկ իրրև Երեսփոխան, այդպիսի վճարման
մը համար հրաւէր ստացած եմ, ինչպէս կը
յայտարարէ Կամարակիան էֆէնտին թէ՛ բոլոր
Երեսփոխանաց հրաւէր գրեցինք իրենց արոց
մնացորդը վճարելու, իսկ չ'գիտցողէն կը պա-
հանջեն և կ'առնուն : Այս տեղն եկաւ ըսել
Կամարակիան էֆէնտին թէ՛ իւր անխորձու-
թեամբը Կեդր. սնտուրը վտանգի կը հանդի-
պեցնէ :

Սակայն եթէ իրրև սրանդուխտ գաւառա-
ցի 'ի Պօլիս քուէի մտանակցելու իրաւունք չու-
նենալով, ազգային տուրք վճարելէ ազատ մը-
նացեր եմ, միթէ իրրև ժողովուրդ իմ գոնուած
թաղիս իմ ձեռքէս եկած դրամական օգնու-
թիւնը զա՛ցած եմ, քաւ լիցի . միթէ հարկ ե-
ղած ատեն Կեդր. սնտուրին ևս օգնել չե՞մ
մտաբերած . Պատրիարքարանը ամէն անգամ
միթէ ինձ չը՞ ղիմեր և խնդրեր որ կ'անխիսկ
վճարեմ իմ գաւառիս մագաթաւ որ տուրքը և
սահա իմ բովս կը գտնուի տակաւին 1884—
1885 ամի Կամարակ մեր Վիճակին մագա-
թայի արոց ընկալադիրը . բանդի տակաւին
նախընթաց 1883—84ը չ'եմ ստացած Վիճա-
կէն, որ այս վերջինն ալ ստանալու համար

դրկեմ անդ, և այս պարագը Մայիսը չեկած
ինէ խնդրուած է, 1884 փետրվոր 2 ին վճա-
րած եմ այդ 500 դրուչն, սահ ընկալադիրը .
ինչպէս շատ մուցեր է Կամարակիան էֆէն-
տին որ ճնտես Խորհրդոց պաշտօն կը վարէ,
մինչդեռ իւր օրով ինէ խնդրուած է այդ կան-
խալձարն ընել, այլ ևս յօժարութեամբ վճա-
րած եմ :

Զերազ Մ. էֆէնտին ալ միևնոյն նիստին
մէջ ըսեր է թէ « Այլքամանեան Քաղ. ժողովոյ
անդամ եղած ատեն ինչը՞ Վարձապետանու-
ցով չըբարեցաւ փոխանակի Գիլէճի Վարդանու-
ղբաղելու » : Պատերազմի ատենն էր, երբ ևս
ալ, թէև անարժան՝ կոչուեցայ Քաղարքայան
ժողովակախումբեան, այն միջոցին ոչ որ կըմար
մտածել Վարձապետանոցի վրայ, պատերազ-
մէն անմիջապէս յետոյ ազգին վիճակն առա-
ւել յայտնի է Զերազ էֆէնտինի, ո՞վ կարեւո-
րութիւն կուտար վարձապետանոցի . . .

ԶԵՐԱԶ Մ. ԷՖ. — (Ընդմիջելով) Միթէ
պատերազմին ատեն ևս այդ միջոցին Հայոց
դպրոցները փակուած էին :

ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — (Շարունակելով)
Իսկ Գիլէճի Վարդանին խնդրոյն մասին կ'ըսեմ
թէ Զերազ էֆէնտինի նման մեր անմեղութեանը
չը հաւատացող անձանց չնորհիւ 21 ամիսներ
դեգերեցանք Ոստիկանութեան դռուը . բայց
չնորհիւ արդարաբար Կառավարութեան մեր
անմեղութեան վճառգիրն ալ ստացանք :

ԶԵՐԱԶ Մ. ԷՖ. — Ամէն :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Եւ ընդ հօգուոյդ
բում :

ԱՍԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ութերորդ նստի ա-
տենագրութեան վրոյց եթէ ուրիշ ղիտողու-
թիւն ունեցող չ'կայ, քուէի պիտի ենթար-
կեմ զայն :

ԿԱՄՍԱՐԱՅԱՆ Խ. ԷՖ. — Ես եւս քանի մը դիտողութիւններ ունիմ : — Երես 216, եւ ըսած եմ թէ՛ « հարկ է դրամականի մասին վարչութեան հարցնել, քանի որ խնդիրըն դրամական է, եթէ այժմ մենք մենէ որոշում մը տանք, ինքզինքնիս խարած՝ և միանգամայն ապագային վիճաբանութեան դրոշներ բացած պիտի լինինք » :

Նոյն երես, դարձեալ ըսած եմ « արդէն կրօն ժողովոյ և Ուսմն. Խորհրդոյ Գլխաւորարարց ստակ կը վճարուի » և յարցի, « քանի որ Յանձնախումբ պիտի կազմուի, աւելորդ թող խնդիրն լաւ մը բնենն, եթէ սընտուկն կարենայ վճարուիներ ընել, թաղ ժողովոյ տեղեկագրեն» : Նաեւ մուտքուած է հետեւեալ պարբերութիւնը : « Մէլիբեան էֆէնտի կըսէ թէ Պատրիարքարանը թող քիչ մը պարտք ընէ, բայց զիտնարու է որ վարկ չ'ուներցող տուն մը պարտք չ'կրնար ընել, նախ պէտք է Պատրիարքարանի վարկն չտել » :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — (Առ. Կամսարա կան Էֆէնտի) Կամսարական էֆէնտի, այդ նատին մէջ, Պատրիարքարանի ներքին ղեղձմանց վրայ քիչ մ'աւելի յ'անտանէ և մանրամասն տեղեկութիւններ տուիք, որք յայտուած կը տեսնեմ ատենագրութեան մէջ, ինչու այդ մասին դիտողութիւն չ'էք ընել և միայն դրամի չ'գրութեան կէտերն կը յիշեցնէք :

ԱՅՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Իրաւունք չ'ունիք, Փափաղեան էֆէնտի, բանաւալ Երեսօրթխանի մը վրայ որ իւր խօսքին այսինչ կամ այն ինչ կէտերն ուղղէ կամ քարն վտուէ : Գուք միայն Ձեր խօսից անձինք կէտերն ամբողջացնելու իրաւունք ունիք :

Ես ալ դիտողութիւն ունիմ և զբաւոր պիտի տամ Գլխանին :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ. ԷՖ. — Նխտուր. երես 196 Բ. սիւնակ իմ խօսքիս երրորդ սարբերութիւն

նը այսպէս պիտի ըլլայ . « Կան կարգ մը երեսօրթխաններ, որք երբ կաթողիկոսական, Պատրիարքական, կրօնական և Քաղաքական ժողովոյ ընտրութեանց խնդիր մէջ տեղ ելնէ, յայտնամ միայն կ'իտութեան երեւնայ . . . . իսկ այս տեսակ պիտուէ՛ք. դատարարականութեան և այլ կարեւոր խնդրոց յուզման պահուն չ'են գար . . . » :

Նոյն խօսքիս վերջին պարբերութեան վերջն ալ պիտի աւելնայ, « մեր ընտրուց և Ազգէն առջեւ ծանր սպտասխանատուութեան ներքեւ պիտի մնամք » :

Երես 201 Ա. սիւնակ, այս խօսքս պակաս է, « բայց երբ Պատրիարքը Նախագահ չ'որոշէր, Ատենագրուէր երկրպագոյն եկեղեցական մը առ ժամանակեայ նախագահութեան կ'հրաւիրէ, ինչպէս միշտ այնպէս եղած է » :

Արիչ դիտողութիւն չ'լինելով, Ատենագրուէք. ժողովոյ ընտրութեան կ'ենթարկէ՛ք. նստի ատենագրութիւնն որ կը վԱԵԲԱԾԵ՛՛ հանդերձ եղած դիտողութեամբք :

Ապա Ատենագրու էֆէնտի ժողովոյ ընտրութեան կ'ենթարկէ թ. նստի ատենագրութիւնն և կը հրաւիրէ ղերեսօրթխանի դիտողութիւն :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Երես 220, սիւնակ Բ. նախընթաց նիստի ատենագրութեան վրայ իմ դիտողութիւններս զբաւոր ներկայեղէ անմիջապէս յետոյ, Չերաղ Մ. էֆէնտի իւր զբաւոր դիտողութիւններն ներկայեց, որ արձանագրուած է ատենագրութեան մէջ, բայց նախ րեբանացի յայտնեց թէ Փափաղեանի դիտողութեան վերջին մասն, որ իւր մի ընդմիջման սրբագրութեանը կը վերարբերէր, կը հաստատէ : Այս խօսքն ատենագրութեան մէջ կը պակսի :

Երես 221, սինակ Բ. Չերաղ էֆէնտիկ զիտողութիւնք աւարտելէ յետոյ խօսք մ'ուներս, որ բողոքովին վերցուած է ատենագրութեան մէջէն : Ես ըսի թէ « Զերաղ էֆէնտի բողոքովին նոր յաւելումներ կընէ ատենագրութեան վրայ . բանդի այնպիսի ընդմիջումներ կը նշանակէ, որոնց չպատասխանել անկարելի էր ինձ . օրինակի համար, ինք կըսէ թէ, իւր Ուսումնական Խորհրդակաճութեանը ժամանակ ալ կարծիք յայտնած է թէ Պատրիարքարանը կարողութեան չունէր դրամ տալ դաստիարակութեան պիտոյից, մինչ ես լաւ կը յիշեմ թէ ինքն իրրեւ Ատենադպիր Ուս. Խորհրդոյ ստորագրած է 1883 Փետր, 22 թուականը կողջ այն ծրագիրը կեդր. Վարժարանի, յորում 300 ոսկի ալ կեդր. սնտուկէն կը պահանջուէր, և որ հրատարակուած է Մասիսի մէջ նոյն ժամանակին » :

Երես 223, սինակ Բ. Ժողովին որոշման մէջ միայն Մագպուրեան Հ. էֆէնտիկ հարցազբրին յղումը նշանակուած կը տեսնեմ, մինչ ժողովն որոշեց իմ յառաջագոյն հարցումն ալ յիշեցնել Վարչութեան :

Երես 229, սինակ Ա. խօսքիս սա մասը, « այլ բոլոր Եմտական և դրամական խնդրոց մէջ Վարչութեան հետ համախորհուրդ պիտի գործէ », պիտի ըլլայ, « այն Եմտական և դրամական խնդրոց մէջ, որը Վարչութեան ձեռնհասութեան սահմանին մէջ են, Վարչութեան հետ համախորհուրդ պիտի գործէ, և գործադրութեան տեղեկագիրը հետզհետէ պիտի մատուցանէ ժողովիս : Իսկ Վարչութեան ձեռնհասութեանէ վեր եղող խնդրոց համար Վարչութեան հետ ունեցած խորհրդակցութեան արդիւնքը պիտի տեղեկագրէ ժողովիս » : — Ըստ այսմ սէտք է պարզուի և շուրջի Ատենապետ էֆէնտիկին նոյն սինակին մէջ ըրած յայտարարութիւնը, որոյ համար ես « բաւական » յայտարարած եմ :

Երես 229, սինակ Բ. Ս. Երուսաղիմայ պարտուց բարձման վրայ խօսքիս երկրորդ մաս.

ալ պիտի ըլլայ սասէս, « Ժողովոյը կողմանէ կարգեալ Յանձնաժողովս միանգամ խորհրդակցեցաւ ընդ Վարչութեան և սկրբան մասին կարելի չեղաւ համաձայնութիւն դրայցընել, ուստի արժան դատուեցաւ նախ ի դասուս զինուորական տուրք մշարող աղջկանոց ցուցակներն ի ձեռին ունենալ, որ մեր խորհրդակցութեան իրրեւ հիմ պիտի բռնուին, և առ այս հարկ եղած խնդիրն Վարչութեան կողմէ մատուցուեցաւ առ Բ. Գունն : Սակայն » եւ այլն :

ՉԵՐԱՋ Մ. ԷՅԹ. — Փախազեան էֆէնտիկ կը յայտարարէ թէ հաստատած եմ իւր ընդմիջմանց միտն ստուգութիւնն . կը սխալի, եթէ կը կարծէ թէ արձանագրուած խօսքերուս իմաստէն տարբեր յայտարարութիւն մը ըրած լինիմ :

Կը վերահաստատէ իւր այն ընդմիջում թէ յաւելումներ ըրած եմ սրբագրութեանցս մէջ, ես ալ կը ստիպուիմ վերահաստատել առ այս տուած պատասխանս թէ Փախազեան էֆէնտիկին յատուկ է յաւելումներ և յապաւումներ ընել իւր խօսից արձանագրութեան մէջ, խեղաթիւրելով ատենագրութիւններն : Եմտացոյցի առթիւ ըսած էր թէ ինք « իշխանութեան դէմ մաքառած է », և ապա ատենագրութեան զեղչած է այդ խօսքին, առ որ պատասխանած էի թէ « ուրեմն անիշխանութիւն հաստատած է » : Ուրիշ օրինակ . . .

ԱՅՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅԹ. — Հարկ չ'է օրինակ տալ :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՅԹ. — Դիւանին ձեռքն է դայն արձանագրել կամ յապաւելը, զի բոլոր խօսքերս չ'էի կրնար յիշել ես :

ՉԵՐԱՋ Մ. ԷՅԹ. — (շարունակելով) Փախազեան էֆէնտիկ կը վերահաստատէ նաեւ իւր այն ընդմիջում թէ Ուսումնական Խորհրդոյ

անդամ եղած ատենս 300 ոսկի տալու կարող նկատած եմ Պատրիարքարանն . ուստի պարտաւոր եմ վերահաստատել առ այդ Ըստձ պատասխանս թէ ես Ուսումնական Խորհրդոյ մէջ 500 ոսկի տակաբերութիւնն յայտնած եմ և թէ 500 ոսկի տալու անկարող լինելէն չը հետեւիր թէ Պատրիարքարանն 300 ոսկի ալ տալու անկարող է : Այդպիսի յայտարարութիւն մը տրամաբանական չ'է բնաւ :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՑ. — (Պատասխանելով) Այդ 500 ոսկւոյ ընդմիջումն ալ ետքէն աւելցած է :

(Սոյն պահուն Ատենուպետ էֆէնտի ղիտի կուսոյ թէ Երեսփոխանէ առ Երեսփոխան խօսակցութիւն արգիլեալ է) :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՑ. — Այս ղիտողութիւններէս յետոյ , ուրիշ ղիտողութիւն մ'ալ ունիմ :

Մայր-Գիւանին կողմանէ առ Մէրեմ-Գուլի էֆէնտի ուղղեալ գիրն չ'կարդացուեցաւ ժողովին մէջ , բայց Թ. Նստի ատենագրութեան մէջ արձանագրեալ կը տեսնեմ զայն . եթէ կարգացուած լինէր, ղիտողութիւն պիտի ընէի՝ «Այն նոր եռանդին ու խոնականութեան շնորհիւ որք կը տիրեն այժմ ժողովին մէջ» . խօսքին դէմ , որ չը համապատասխաներ ժողովոյ որոշման, վասն զի կը նշանակէ թէ կարժամանակ մը , յորում ժողովս եռանդ ու խոհականութիւն չ'է ունեցած : Այս ակնարկութիւնը ժողովիս արժանապատուութեան համար վիրաւորիչ՝ կը նկատեմ , առանց սակայն դպչել ուղղու Մէրեմ — Գուլի էֆէնտի արժանապատուութեան զոր կը յորդեմ և որոյ ներկայութիւնն սցար ժողովոյս մէջ ուրախութիւն կը պատճառէ մեզ ամենուս :

ԹՈՐՈՍԵԱՆ Յ. ԷՑ. — Ժողովոյս մեծամանտութիւնն ալ ձեր սյդ ղիտողութիւնը վիրաւորիչ կը նկատէ , Փափաղեան էֆէնտի և չ'ընդունիր զայն :

րաւորիչ կը նկատէ , Փափաղեան էֆէնտի և չ'ընդունիր զայն :

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Մ. ԷՑ. — Ես ալ կը ձայնակցիմ Փափաղեան էֆէնտի և կը հաստատեմ նորա ղիտողութիւնն :

(Բաղում նստարաններէ բողբոջանայ ձայնի կը բորձրանան ընդդէմ Փափաղեան էֆէնտի ղիտողութեան) :

ՄԱԳՊՈՒԷԱՆ Է. ԷՑ. — Փափաղեան էֆէնտի ըրած ղիտողութեան միտքը լաւ հասկցուելու համար պէտք էր որ գրաւոր յանձնէր զայն : Ես այնքան անհիմն և անտեղի կը գտնեմ սյդ ղիտողութիւնն որ մինչեւ իսկ կ'առաջարկեմ չ'անցնել զայն ատենագրութեան մէջ :

ԶԱՅՆԵՐ. — Այո՛ , այո՛ , անտեղի է սյդ ղիտողութիւն և չ'արժէր անցնել ատենագրութեան մէջ :

ԱՍԵՆԱՊԵՏ ԷՑ. — Այս ղիրն Ա. Ատենուպետ, Եռասեֆեան էֆէնտի ներկայութեան պէտք է խնդիր ըլլայ : Ըստ իս ժողովոյն մէջ չ'կարդացուած գիր մը չ'արձանագրուիր , ինչպէս որ ալ կարդացուած գիր մը ի հարկէ կ'արձանագրուի , բայց Ատենագիր էֆէնտին եթէ կ'հաճի , թող պատասխանէ :

ԱՍԵՆԱԳՊԻՐ ԷՑ. — Երբ անցեալ նստին մէջ Ատենագրեան էֆէնտի ժողովոյդ հաղորդեց Մէրեմ-Գուլի էֆէնտի ընդունելութեան ղիրն , որ մեծաւ գոհունակութեամբ լսուեցաւ , յայտարարեց միանգամայն թէ՛ պատրաստ է ընթեռնուլ նաեւ Գիւանի կողմանէ առ այն ուղղեալ հրաւիրագիրն , սակայն երեսփոխան Տեարք ընդ որս եւ Փափաղեան էֆէնտի վիպար յայտնեցին որ հարկ չ'կայ կարգալու , թող անցնի ատենագրութեան մէջ , Գիւանս ալ ըստ այնմ շարժեցաւ :

ՍԵՎԱՃԵԱՆ Կ. ԷՖ. — Առ. փափագեան
ԷՖեհտի) փափագեան էֆէնտի, ի՞նչ պիտի
պատասխանէք Ատենագրոյ էֆէնտիի բա-
յատրութեան, որ ստոյգ իրողութիւնն է :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Իմ պատասխանս
սա է թէ, այդ գրոյն մէջ յիշատակած պար-
բերութիւնս ժողովոյ արժանապատուութիւնն
վերաւորելու գոյն մ'ունի : Քանի որ Գուանը
անցեալը չը յիշուր կու՛ում կընէ Մէրէէմ—
Գուլի էֆէնտիի, ի՞նչ հարկ կար անցեալին
անհարկութիւններն ընել իւր գրոյն մէջ, մանա-
ւանդ թէ ժողովն չ'որոշեց այդ նամակն ար-
ձանագրել ատենագրութեան մէջ առանց հոս
կարդացուելու :

ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԻ ԷՖ. — Տուած բարատու-
թեան յետոյ, փափագեան էֆէնտիի այսքան
պիղծը զարմանալի կը թուի ինձ. կը կրինժ
թէ՛ ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց առանց
յիշեալ գրոյն ընթերցումն լսելու, անցնել զայն
ատենագրութեան մէջ. խաղ չեմք խաղար հոս
փափագեան էֆէնտի : Դիւանս անկողնակա-
լութեան և անաշտութեան շատ և շատ
փորձեր տուաւ իր պաշտաման մէջ և պիտի
շարունակէ այնպէս, և քանի քանի անգամներ
զրուատեցիք մեր այս ընթացք : Այժմ ի՞նչ ը-
սել պիտի ուղէք. խարած ենք զձեզ, քանի որ
իրողութեան դէմ կը մտքառիք և կուղէք այ-
լայել խնդիրն, ես 'ի պաշտօնէ կը բողոքեմ
ձեր այդ ընթացից դէմ. զի մենք զորոշուե-
ցինք ինչ որ ժողովը որոշեց :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ատենագրութեան
մէջ սպալտիս յիշատակութիւն չ'կայ :

ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԻ ԷՖ. — Այլ խնդիր է այդ-
դուք ներկայ էիք նախորդ նստին եւ շատ լաւ
կը յիշեք ժողովոյ որոշումներն, մեզ ճշմար-
տութիւնը պէտք է, որոշուեցաւ թէ ոչ, այս
խօստովանելու էք, զի ձեռք մէջ տեղի ունեցած

պակասութիւնն խիստ կը տարբերի ձեր նպա-
տակէն : Նստ անդամ պատահած են ձեռք
պակասութիւնք, որք սակայն իրողութիւնն
չ'են խեղաթիրած բնա :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Բնաւեցողած չ'է
ես չեմ յիշեր որ ժողովն առանց կարդացուե-
լու, ատենագրութեան մէջ անցնել որոշէ
Դիւանին գիրը :

ՍԵՎԱՃԵԱՆ Կ. ԷՖ. — Աւրեմն հարկ կը-
լայ, փափագեան էֆէնտիի մէն մի խօսքին
համար ստորագրութիւն առնուլ իրմէ, վասն
զի ինքն ալ ձայնակից էր Մայր-Դիւանի գիրն
ատենագրութեան մէջ անցնելու որոշման :

ՋԵՐԱՋ Մ. ԷՖ. — Ստորագրութեան վը-
րայ ալ զիտողութիւն կընէ յաջորդ նիստին :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ես զարձեալ կը-
սեմ թէ Դիւանը պէտք էր զգուշանար այդ աե-
սակ վերաւորիչ պարբերութիւն մը զնելէ առ
Մէրէէմ — Գուլի էֆէնտի ուղղեալ պաշտօնա-
գրոյն մէջ, քանի որ այդ պաշտօնադիրն յա-
նուն Ազգ. ժողովը կը յղուէ :

ՄԷՐԵԷՄ-ԳՈՒԼԻ Յ. ԷՖ. — Խօսք կ'ուզեմ
անձնական դէպի համար :

(Բազում նստարաններէ զժողութեան
ցոյցեր տեղի կուենանս եւ բողոքոյ ձայներ
կը բարձրանան ընդդէմ փափագեան էֆէնտիի
եւ ազմուկ կը տորէ ժողովին մէջ. — Ատենա-
պետ էֆէնտի 'ի զուր կը ջանայ 'ի ձայն գան-
գակի բարեկարգութիւնն վերահաստատել.)

ՍԵՎԱՃԵԱՆ Կ. ԷՖ. — Փափագեան է-
ֆէնտի, եթէ ձեր ժամանակը արժէք չունի,
մերը ստակ է. ուստի այս տեսակ բժականորու-
թեամբ մի զորոշեցնէք զմեզ. Աշխատինք գտնէ
այս նստաըջման մէջ օգտակար ըլլալ տղիկն :

ՔՈՐՈՍԵԱՆ Յ. ԷՖ. — Ես ալ կը բողմ-
բեմ Փափազեան էֆէնտի խնդիր յարուցանե-
լուն դէմ :

ՃԱՆՇՄԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Արդէն Փափազ-
եան էֆէնտի յիշատակած պարբերութեան
Ժողովոյ նկատմամբ աննպատ մեկնութիւն
մը չ'ենէր, նորը աղէկ է ըսելն, չ'նշանակէր
թէ հինը բացարձակ գէշ էր :

ԱՍԵՆԱԴՊԻՐ ԷՖ. — Վերստին կուգամ
յայտարարել թէ՛ Ժողովն որոշեց սոյն նամա-
կըն առանց կարգապետու, անցնել ատենադը-
րութեան մէջ, և այնպէս եղաւ : Ասի վերջս-
տին խնդիր ընել բողբոմիս աւելորդ է :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ես ալ վերստին
կրեմ թէ՛ ատենադրութեան մէջ նշանակուած
չէ այդ տեսակ որոշում մը : Նոյն նստին մէջ
Ատենապետն պարտաւոր էր ըսել թէ՛ « ահա
այս նամակը, կուգէ որ կարգաւ թէ՛ ոչ » և
Ժողովն որոշէր :

ԱՍԵՆԱԴՊԻՐ ԷՖ. — Ատենապետ էֆէն-
տին ճիշդ ձեր այդ բառերովն Ժողովոյդ որո-
շումն առաւ, ում մասնակցեցաք և դուք :

ՉՕՊԱՆԵԱՆ ԵՒ ՍԵՂԱՃԵԱՆ ԷՖՔ. — Այդ
տեսակ խեղաթիւրումներ աննպատակ չեն կըր-
նար ըլլալ Փափազեան էֆէնտի, ա՛յդ աստի-
ճան խճճանք ներքի չեն :

ՉԵՐԱՋ Մ. ԷՖ. — Ի՞նչու չէք թողուր որ
Փափազեան էֆէնտի խեղաթիւրէ, ըսնի որ
դտաւ խողովիւն հանելու առիթ մը :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — (Առ Չերազ ԷՖ.)
Գո՛ւ ես խեղաթիւրողն է :

(Երեսօրեանք մեծամասնութեամբ կը բռ-
նընեն Փափազեան էֆէնտի դէմ, յայտնելով

թէ՛ ա՛յս աստիճան խճճե՛լ և Ժողովոյ ժա-
մերն սպառել անխղճութիւն է) :

ՃԱՆՇՄԵԱՆ Մ. ԷՖ. — (Յուզեալ) Իս-
տական է ալ Փափազեան էֆէնտի, ինչ որ բե-
րիւր Ժողովոյս և Ազգին զլխուն : Ազգին տու-
նը կը կործանես, ամբթ և նստատի՛նք. . . :
Ազգը ձեր ձեռքէն խաղաղութիւն չպիտի տես-
նէ :

(Փափազեան էֆէնտի դէմ բողբոյ ձայ-
ներ կը սաստկանան, և երեսօրեանաց մեծ
մասն ոտրի ելնելով, նիտը կը բանադարի, սրով
Ատենապետ էֆէնտի կտրուրի տունն վայր-
կենի համար փակել զատեանն :

Տանն վայրկենի դադարէն յետոյ, Ատե-
նապետ էֆէնտի վերստին կը բանայ ատեանն
և կը հրահարէ զՄէրէեմ — Գուրի էֆէնտի խօսք
առնուլ զոր նախադէպ ուղած էր անձնական
դէպի մը համար) :

ՄԵՐԵԷՄ-ԳՈՒՐԻ Յ. ԷՖ. — Երբ Փափազ-
եան էֆէնտի ատենադրութեան վրայ զխողու-
թեանց շարքին մէջ, Մայր-Գիւանէն առ իս-
ուղղեալ պաշտօնագրին վրայ ալ խօսքեր ը-
րաւ, տարակոյս չ'ունիմ թէ ինձ նկատմամբ
որ և է աննպատ անկարկութիւն մ'ընելու
միտք չունէր և իւր խօսքեր Ժողովոյ արժանա-
պատուութիւնը պահպանելու նպատակաւ էին :
Ես այնչափ կը հաւատամ ասոր, որքան Փա-
փազեան էֆ. ՚ի փորձոյ գիտէ և կը հաւատայ
թէ ո՛ր աստիճան նախնանձանդիր եմ ես Ֆո-
ղովոյս արժանապատուութեանն Բոյս արմուկի
և խօսքերու շինթութեանց մէջ չկրցի խմանալ
թէ՛ Մայր-Գիւանի պաշտօնագրոյն նկատմամբ
եղած խօսքերն իմ հրատարականի խնդրոյս
լուծման հետ յարակցութիւն ունի՞ն և օրչա՞փու-
նս պէտք ունիմ զայդ գիտնալու և փան գի եթէ.
Մայր-Գիւանի պաշտօնագիրը խնդրոյ նիւթ է
Ժողովոյ համար, իմ պատասխանագիրս ալ պոյտ
մանի տակ կը լինի ինձ համար և հետեւաբար

խնդրոյ նիւթ, բանի որ յանուն ժողովոյ ար-
ձանագրուած դրոյն վրայ հիմնեալ է այն :

ԱՍՏԵԱՊԵՏ ԷՖ. — (Առ Մերեկմ-Գուլի
ԷՖ.) Ենդիրը սա էր թէ՛ ժողովին մէջ չկարգաց-
ուած գիր մը ատենագրութեան մէջ անցեր է
ըսին . ձեզի նկատմամբ խօսք մը չկար Ուս-
տի կը խնդրեմ որ սոյն միջադէպին վրայ այլ
ևս չ'խօսինք, վասնզի Թող նստի ատենագրու-
թեան համար և ոչ մէկուն խօսք պիտի տամ :

ԹՈՐՈՍԵԱՆ Յ. ԷՖ. — Բայց Ատենապետ
էֆէնտի, չպատասխանեցիր Մէրեկմ-Գուլի է-
ֆէնտիի ըրած հարցման: Կը յատարարին որ Պատ-
Դիւանդ բարեհաճի յայտարարել թէ՛ Մէրեկմ
Գուլի էֆէնտիի երեսփոխանութեան վերըն-
դունելութիւնը խնդրոյ նիւթ է թէ ոչ :

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Կը տեսնեմ թէ
խնդիրն սխալ կը մեկնուի : Մէրեկմ-Գուլի է-
ֆէնտիի երեսփոխանութիւնն բնաւ խնդրոյ
ներքև չ'է :

(Հաւանութիւն Յամենուտ)

ԱՍՏԵԱՊԵՏ ԷՖ. — Կը յայտարարեմ 'ի
Գիւանէ թէ՛ Մէրեկմ-Գուլի էֆէնտիի երես-
փոխանութեան վերընդունելութիւնը կատար-
ուած և ժողովէս գոհութեամբ ընդունուած ի-
րողութիւն մ'է և բնաւին խնդրոյ ներքև իյնա-
լու հանգամանք չունի : Հետևապէս միջադէպն
փակեալ է :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Խօսք կուզեմ անձ-
նական դէպի մը համար :

ԱՍՏԵԱՊԵՏ ԷՖ. — Այլ ևս խնդիրն փա-
կուած է և չ'եմ կարող խօսք տալ ոչ մէկ ե-
րեսփոխանի : Եւ եթէ դուք խօսիք, ժողովոյս
մէջ ժխտք պիտի երէկ կրկին :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ուրեմն արձանա-
գրեցէք թէ խօսք խնդրեցի և չ'տուիք :

ԱՍՏԵԱՊԵՏ ԷՖ. — Շատ լաւ : — Այժմ
ես ևս հետեւեալ դիտողութիւններ ունիմ սոյն
նստի ատենագրութեան վրայ :

Թ. Նիստ 226 երես Ա. սինակէ Ատենա-
պետ էֆէնտիի խօսքէն վերջը իմ սա ըսածս
պիտի աւելնայ « Պէկեան էֆէնտիի խնդիրը
եթէ Օրակարգը չ'է, պէտք է Օրակարգը անդ-
նի և ներկայ Օրակարգին վերջինը ըլլալու
պայմանաւ » :

Երես 230 Բ. սինակի Չերադ էֆէնտիի
խօսքին ձայնակցելով՝ առաջարկեցի նորեկ ե-
րեսփոխան Տաւատեան Ստեփան էֆէնտին
ժողովոյս Գ. Ատենագրութեան, և Ատենա-
պետ էֆէնտին հաճեցաւ առաջարկութեան և :

Երես 233 Բ. սինակի խօսքին մէջէն կը
պակսի, « մեր Եկեղեցական դարաւոր օրէնքն
է, առաջնորդները իւր ժողովրդէն ընտրուլը,
Սահմանագրութիւնն եւայլն . . . »

Կրկին նոյն խօսքին մէջ պիտի աւել-
նայ, « Վարչութեան պարտքն է նաեւ դաս-
տիարակութեան յառաջընթացեան, դրամ
հայթայթել . . . »

237 երես Բ. սինակի, ես ըսի զայն, այդ է
Եկեղեցւոյ օրէնքն » :

238 երես, Սուրէնեան էֆէնտիի խօսքին
ինչ ինչ ակնարկութեանց « իրաւունք ունի »
ըսած եմ :

Սոյն դիտողութիւններէն յետոյ, Ատենապետ
էֆէնտի ժողովոյ ընդունելութեան կենտրոնէ
Թ. նստի ատենագրութիւնն զոր կը ՎԱԻԵՐԷ
հանդերձ եղած դիտողութեամբք :

3.

Հրատարակիրը յերեսփոխանութեան
Ռուբեն ԷՖենտիի Կիւմրիկեցիական և Մար-
կոս ԷՖենտիի Աղաբեգեանցի :

Ատենապետ էֆէնտի ժողովին կը հարո-

դէ նախ Կիւմիւշկերտան Ռուբէն էֆէնտիի հետեւեալ հրատարակիրն :

Վսեմափայլ Ատենապետ էֆէնտի Աղգային Երեսփոխանական Ժողովոյ .

Տէր իմ .

Կը խնդրեմ որ բարեհաճիք ջնջել Աղգային Երեսփոխանական ցանկին մէջէն իմ անունս , զի անձնական զբաղմունքներս արգելք եղած են ինձ այդ մեծ պաշտօնը խղճի մտքը կատարելու :

Մնամ Ձերդ և Աղգիս միշտ խոնարհ ծառայ
Ռ. Կիւմիւշկերտան

30 Օգոստոս 1884

Կ. Պօլիս

ԱՅԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Այս հրատարակիրն պարզ է , ուստի ուղղակի ժողովոյդ բուէին կենթարկեմ զայն :

Տ. Ե. ՎՐԴ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ. — Կիւմիւշկերտանեան էֆէնտի իւր հրատարման իբր պատճառ յառաջ կը բերէ իւր անձնական զբաղմունքներն Ուստի կ'առաջարկեմ մերժել զայն , բանի որ ասկից առաջ ուրիշներ ալ մի և նոյն պատճառու հրատարական տուած և ժողովէս մերժուած է :

ԱՅԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ժողովոյդ բուէն միայն կրնայ որոշել այն հրատարակիրն մերժումը կամ ընդունելութիւնը :

Չայս ասելով Ատենապետ էֆէնտի Ժողովոյն բուէին կենթարկէ Կիւմիւշկերտան Ռուբէն էֆէնտիի հրատարակիրն որ ԿԸ ՄԵՐԺԷ

7 ի դէմ 13 բուէով և հետեւարար ԿՐՈՐՇՈՒԻ հրատիրել զնա շարունակել զիւր պաշտօն :

Սոյն բուէարկութեան մէջ ձեռնորոշ կը ընան 11 Երեսփոխանք :

Ատենապետ էֆէնտի նոյնպէս ժողովին կը ներկայէ Աղաբէգեանց Մարկոս էֆէնտիի հետեւեալ հրատարակիրն :

Մեծապատիւ Ատենապետ էֆէնտի Հայոց Երեսփոխանական Ժողովոյ Կ. Պօլսոյ

Ստորագրողս ճամբորդութեան պատճառով ձեր առաջ եմ դնում իմ հրատարականը Աղգ. Երեսփոխանական Ժողովէդ . խնդրում եմ բարեհաճիք ընդունիլ այդ :

Մնամ խոնարհ ծառայ
Մարկոս Աղաբէգեանց

31 Օգոստոս 1884

Կ. Պօլիս

ԱՅԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Աղաբէգեան էֆէնտի մեր պատուական պաշտօնակիցներէն մին է . ուստի Գիւանս կ'առաջարկէ մերժել նորա հրատարականն եթէ իւր ճամբորդութիւնն առժամակայ է :

ՄԵՐԵԿՄ-ԳՈՒԻԻ Յ. ԷՖ. — Կը ձայնակցիմք Կիւանսին , վասն զի Աղաբէգեանց էֆէնտի այն տեսակ հանգամանքներ կը կրէ յ'անձին , որք դնահատուկ են :

Յ. ԿՐԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Կը խնդրեմք Աղաբէգեանց էֆէնտիէ յայտնել մեզ թէ իւր ճամբորդութիւնն առժամանակեայ կ' թէ ոչ :

ԱՂԱՔԷԳԵԱՅ Մ. ԷՖ. — Թէ առժամանակեայ է կամ ո՛չ, չ'եմ կարող այժմէն դիտանալ՝ այդ հանգամանքներէրէ կախում ունի. շատ անգամ երաժ է որ երկար ժամանակուան համար նամբորդած եմ և շուտով վերադարձած, երբեմն էլ շուտով վերադառնալու համար զընացել եմ, ու երկար մնացել : Երկրին հասնող համանքներն ծանօթ են Ձեզ, ճամբորդութեան մասին հոշիւ չ'է կարող լինիլ, մասնաւոր որ ես մէկ հիւանդութիւն ունիմ որ այս օրերս երևան էրած է և չեմ գիտել թէ երբ կը բժշկուի Միայն այս պիտի խնդրեմ Ձեզինք որ հրածեշտիս առթիւ երկու խօսք ունիմ ժողովիդ խօսելիք, սրտիս վրայ է, դուրս տամ ու երթամ : Այսօր յատկապէս այդ նպատակով եկայ. կուզէք լսել :

(Ատենապետ Էֆէնտի ժողովոյն կամայ կը դիմէ թէ կ'օղէ լսել զԱղաքեգեանց Էֆէնտի որ առ այս կը յայտնէ իւր յօթարութիւնն. — Հետեւաբար Ատենապետ Էֆէնտի կը հրաւիրէ զԱտենաբաժնի իրեն) :

ԱՂԱՔԷԳԵԱՅ Մ. ԷՖ. — (Իմն Ելնելով) Ամենէն դիւրին բանը որ կայ, խրատ և խորհուրդ տան է. իսկ ամենէն դժուար բանն որ կայ, խրատը հասկնալ և խորհուրդն գործուողին է : Առաջինը պիտի անեմ ես այսօր, իսկ երկրորդն պահանջեմ :

Քանի տարիէ ՚ի վեր է որ երեսփոխան եմ, ամեն ժողովքի ներկայ գտնուել եմ, բացի մէկ կամ երկու նիստերէ, այն էլ հիւանդութեան պատճառաւ : Մասնաւոր որ առաջին տարիները երբ ժողովքը Գում-Փարու կը գումարուէր, ոտբով կը գնաի մինչեւ այն տեղ :

Արդ, կը տեսնեք որ ՚ի սկզբանէ անտի, մեր Ազգը հետամուտ է մէկ կեդրոնական Վարժարան հարտատել եւ կը յուսայ մեծ լոյս սփռել եւ օգուտ քաղել անկից : Բայց այս օրինակութիւն մի բացասական ըան է ինձ

համար : Ամենէն մեծ դպրոցը մէկ ազգի համար ընտանիքն է նախ, երկրորդ՝ Ազգը, եւ երրորդ՝ քաղաքն ուր կայրի : Ո՛ր ազգին մէջ որ ընտանեկան, ազգային եւ քաղաքական կեանք չիկայ, այն տեղ ուսումնարանք մէկ օգուտ չեն կարող արտադրել : Այժմ մենք մի մեծ ուսումնարան ունինք, եւ այդ ամենամեծ ուսումնարանն որ ազգին պարտաճանաչութիւնը եւ զգացումները վառ կրնայ պահել, այն այս ժողովս է, որ Ս. Գ. Ա. Յ. Ը. Ն. Ա. Ն. Ո. Ի. Ժ. Ղ. Ո. Վ. անունն առել են : Այս այնպիսի մի ուսումնարան է, որ մեծ է, կենդանի բարբառով եւ ո՛չ զրով. մէկ ազգի ինչպիսի լինելը հասկնալու համար, նորա ժողովն դատելու է եւ այսօր, Տաճկաստանի Հայոց ազգութիւնը պահպանող տարրն՝ այս ժողովս է :

Ուստի յատկապէս կը խնդրեմ որ, ինչպէս Ազգային ժողովս հոգ կը տանի իւր ուսումնարաններու վրայ, նոյնպէս հոգ տանի ինք իր վրայ : — Ի՞նչ է սորա միջոցը, եւ ի՞նչպէս անենք որ ազգը մեծ համարում ունենայ այս ժողովիս վրայ եւ ապագային իւր արժանավայել դիրքին մէջ մտնէ : Նախ՝ պէտք է որ երեսփոխանը երկայնամիտ լինին եւ ունենան համբերութիւն, օւնենան ազգային առաքելութիւն եւ մտաւոր դարգացումն : Երկրորդ՝ Ազգային Վարժարանաց մէջ փոխանակ ուժով տը լեղուններ եւ զիտութիւններ ուսուցանելու, բոլոր ազգաց Սահմանադրութիւններն սովորեցնել պարտադրիչ ուսում անելու է : Սահմանադրական ազգերու անցեալ պատմութիւնք մեծապէս կօշտեն ապագայ սերնդեան բարգաւաճման, եւ կը պատրաստեն Սահմանադրական կեանքի հմուտ երեսփոխաններ :

Այս է ահա իմ մեծ խնդիրքս որուն ընդունելութիւնն կը ցանկամ : Ըսած իս ապացոյց է մեր եկեղեցական պատմութիւնը, մեր ազգային պատմութիւնն, զորս գիտցողը լաւ կը թափանձէ խօսքերուս : Մեր նախնիք ալ իրքերիկ Սահմանադրութիւն մը կը կաղմէին եւ այդ գրութեամբ կը կառավարուէին, եթէ

այդ չ'լինէր, այսօր մէկ հայ չ'էր մնացել երկրիս երեսը : Աստի եւ Սահմանադրութիւնըն պիտի լինի դիտաւոր տարրն՝ մեր ազգի փրկութեան եւ ապագային համար :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կէցցէք, շնորհակալ եմք :

ՁԱՅՆԵՐ. — Շատ շնորհակալ եմք :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Շնորհակալ եմ Ազարէգեան էֆէնտիէ որ այդբան լու բացատրութիւններ տուա Սահմանադրական դրութեան օգտակարութեան մասին :

Յամենուստ երեսփոխանք շնորհակալութիւն կը յայտնեն Ազարէգեանց էֆէնտիի որ իւր հրածեչտն տալով, կը թողու զբեմն :

Ժողովն ԿՈՐՈՇԷ իբր օրինաւոր բացակայ արձանագրել զայն ՚ի տուժարի ներկայութեանս :

4.

Հարցումն Կ. Էֆենտի Սըվաճեանի ի մասին Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական եւ Հաճնոյ ամուսնական խնդրոց .

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Մեր պաշտօնակիցներէն Սըվաճեան էֆէնտի կողմանէ երկու հարցումներ կան Գիւանիս վրայ ուղղեալ առ Վարչութիւն : Ահաւասիկ այդ հարցադրերն :

Կը հարցնեմ Պատ. Վարչութեան, Ա. Թէ ի՞նչ միջոցներ ձեռք առնուած են Հաճնի մէջ ՚ի գործ դրուած բռնի ամուսնութեան համար :

Բ. Թէ ի՞նչ վիճակի մէջ կը գըտնուի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական խնդիրն :

Այդպիսին Երեսփոխան Կ. Սըվաճեան

31 Օգոստոս 1884
Կալաթա

Ժողովն ԿՈՐՈՇԷ պոն կրկին հարցադրերն ՅՂԵԼ առ իւր Վարչութիւն ՚ի պատասխանատուութիւն :

5.

Հարցումն Ա. Էֆենտի Թնկրեանի լըբարական հրատարակութեան մը առթիւ .

Ատենապետ էֆէնտի նոյնպէս ժողովին կը յազդողէ Թնկրեան Աւետիս էֆի կողմանէ ներկայացեալ հետեւեալ հարցադրին :

Վսեմաշուք Տէ՛ր Ատենապետ Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովոյ .

Արդե՛օք, ստոյգ է՞ այն լուր, զոր Արեւելի լրագիր Օգոստոս 22 ին հրատարակեց թէ «Կրօնական Ժողովոյ մէջ, Մշոյ Ս. Կարապետ Վանուց Խանահայրական ընտրելեաց համար խօսք բացուած ըլլալով, Ամենպատիւ Խրիմեան սրբազան քահանայ հոգևորդ չ'է այդ պաշտօնի. և Գեր. Տ. Սրուանձտեանցի համար ալ ըսուած է թէ՛ Ահիայ Առաջնորդութեան պաշտօն ունի նա » :

Խրիմեան Հայրիկ Սրբազանի մասին եղած այն լուր թէ եւ երկդիմի եղանակ մը ունի, բայց և այնպէս աւելի անարգական կողմի կը հակի. ուստի ծանօթ լինելով Հայոց Ազգին՝ Նորին Բարձր սրբազնութեան Բարձր քահանայ, պարտք մը համարեցի ՚ի պատիւ Եկեղեցականութեան խոնարհաբար խնդրել Պատկ. Կրօնական Ժողովէն, որ բարեհաճի պաշտօնապէս բացատրել իւր որոշումն առաջի Երեսփոխանութեան, շատ մը գայթակղեալ միտքեր բուժելու համար :

Այդպիսին Երեսփոխան Աւետիս Թնկրեան

31 Օգոստոս 1884
Կ. Պոլիս

(ԹԵՐ ԸՆԴԵՐՅՈՒՆ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅՑ. — Կը տեսնէ՞ ժողովոց թէ՛ այս հարցման տեղի տուած է Ազգային թերթի մը կողմանէ արուած մի պարզ լուրն : Այլ սակայն հարկ է գիտնալ թէ՛, լրագրաց մէջ եղած հրատարակութիւնք այս ժողովոյս մէջ խնդրոյ նիւթ չեն կրնար լինիլ :

ԹՆԿՐԵԱՆ Ա. ԷՅՑ. — Օրինակներն տեսնուած են սակայն :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅՑ. — Եթէ կրօնական ժողովոյ Ատենապետ Սրբազանն , որ աստ ներկայ է , ուղէ պատասխանել 'ի դիմաց Վարչութեան , կարծեմք խնդիրն ինքնին կը վավարուի :

Տ. Խ. ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՍ ԵԱՐՊԵՏ — (Ատենապետ կրօն. ժողովոյ) 'ի դիմաց կրօնական ժողովոյ կողմէ յայտարարել թէ՛ բնաւին այդ տեսակ խօսակցութիւն մը տեղի չ'է ունեցած յատենի կրօնական ժողովոյ , եւ թէ տրուած տեղեկութիւնն սխալ է :

ԹՆԿՐԵԱՆ Ա. ԷՅՑ. — Շատ լաւ , այս յայտարարութիւն բաւ է ինձ համար :

ՄԵՐԵՔԵՄ-ԳՈՒԼԻ Յ. ԷՅՑ. — Շնորհակալ ենք կրօնական ժողովոյ Ատենապետ Սրբազանն որ հակիրճ բացատրութեամբ մը պարզեց խնդիրն եւ հանգարտեցուց մտքերն : Բայց չ'եմ կրնար ըմբռնել թէ այս տեսակ հարցումներ ինչպէս կրնան գալ Ազգային ժողովոյ մէջ եւ պատասխան պահանջուիլ : Խորհրդաբանաց եւ գործադիր Իշխանութեանց յարաբերութիւնք յայտնի են : Շատ խօսքեր եւ զիտողութիւններ կրնան անցնիլ Վարչութեանց մէջ , զորս Խորհրդարանին մէջ յուզել 'բռնաբարութիւն մը կը համարիմ Խորհրդարանական անգործութեան : Ուստի ես , իբր սկզբունք այն

կարծիրն ունիմ թէ այս տեսակ անտեղի հարցումներ անանց նկատողութեան իսկ առնուելու մերժուին :

ԹՆԿՐԵԱՆ Ա. ԷՅՑ. — Երկու տարիէ 'ի վեր երեսփոխան եմ և պատահած է շատ անգամ որ երեսփոխանք լրագրական տեղեկութեանց վրայ յենլով , հարցումներ ըրած եւ Վարչութեանէն դժացուցիչ պատասխան ստացած են . ինչպէս կ'ըլլայ ուրեմն որ այժմ յարգոյ պաշտօնակիցս կեննէ անկարեւոր դատել իմ սոյն հարցումս եւ մինչեւ իսկ կ'առաջարկէ նկատողութեան չ'առնուլ զայն :

ՄԵՐԵՔԵՄ-ԳՈՒԼԻ Յ. ԷՅՑ. — Ատենապետ է՞Ֆէնտի , ինչրեմ , հասկցուցէք զանիւ պաշտօնակցիս թէ՛ ես իւր հարցման համար կիրք ծիւր չ'յայտնեցի , այլ իբր սկզբան խնդիր ' ընդհանուր կերպով զխողովութիւն ըրի : Մանաւանդ թէ Թնկրեան է՞Ֆէնտի հարցումն իւր պատասխանն ստացաւ կրօն. ժողովոյ Ատենապետ Սրբազանի կողմանէ :

Ատենապետ է՞Ֆէնտի յայտարարելով թէ կրօնական ժողովոյ Ատենապետ Սրբազանի կողմանէ այս մասին տրուած բացատրութիւնն լուռելէ վերջ , այլ եւս հարկ չ'մնար սոյն հարցումն յղել առ Վարչութիւն , եւ թէ խնդիրն փակուած պէտք է նկատել , կանցնի ատենական միւս թղթոց :

6 .

Հարցումն Թնկրեան Աւետիս ԷՅՑԵՆՏԻ 'ի մասին Էջմիածնայ Կարողիկոսական խնդրոյ .

Ատենապետ է՞Ֆէնտի կը հրաւիրէ զԱտենադպիր է՞Ֆէնտին ընթեռնուլ Թնկրեան է՞Ֆէնտի մի երկրորդ հարցագիրն :

Վսեմափայլ Ատենապետ էֆէնտի Ազգային Պատ. Ժողովոյ.

Բաւական ժամանակ անցաւ, տա- կաւին Ազգը ու Երեսփոխանութիւնը չը կրցան իմանալ պաշտօնապէս թէ՛ ի՞նչ եղաւ Կաթողիկոսական խնդիր :

Ճշմարտապէս այս խնդիր Հայ ընդ- հանրութեան ամենաբարձր խնդիրներուն առաջինն լինելով, բնականաբար մեծ ցաւ պատճառած է և օրէ օր ալ կ'առաւելու :

Աւստի և ես զգալով այս ամենը, իրրեւ հարադատ հայ զաւակ և Ձեր ամենայնեօրին մի պաշտօնակիցն լինելով՝

Կառաջարկեմ խնարհաբար Պատկ. Երեսփոխանական Ժողովոյդ, որ միակ աղ- գի ներկայացուցիչ ու պատասխանատու մարմինն է, հաճի պաշտօնական տեղը կուծիւն մը խնդրել հեռագրաւ անմի- ջապէս որի միջոցաւ որ անկ է, իմանա- լու համար թէ՛ ի՞նչ եղաւ Կաթողիկո- սական խնդիր և ի՞նչ պիտի ըլլայ. յա- ռաջիկայ Ժողովին պատասխան մը բե- րելու պայմանաւ :

Ազգային Երեսփոխան Աւետիս Թևիքեան

31 Օգոստոս 1884 Կ. Պոլիս

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Այս հարցադիրն Վար- շութեան յղելով պատասխանն իրմէ կ'սպա- սենք : Ինքն կարող է Կաթողիկոսական Յանձ- նաժողովն կամ այլմիջոցաւ հարկ եղած տեղեկութիւնն ստանալով բերել Ժողովոյս նախադեմ պայմանաժամին մէջ :

Ժողովն համակերպելով Ատենապետ է- ֆէնտիի սոյն յայտարարութեան, ԿՈՂՈՅԻ Թըն- կրեան էֆէնտիի սոյն հարցադիրն ՅՂԵԼ առ Վարչութիւն ՚ի տեղեկագրութիւն :

Հարցադիր Ս. Էֆենտի Ֆեյկեանի Պատ- րիարքարանի պաշտօնէից միտն կողմանէ տե- ղի ունեցած ինչ ինչ գեղմամաց մասին.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ֆէյկեան էֆէնտի անցեալ նստէն իր բացակայութեան գրոյն հետ հարցադիր մ'ալ յանձնած էր Դիւանխ- րայց օրինական ժամէն ուչ հասնելուն պատ- ճառաւ ընկերցումը այս նստին կը մնար: Սա- կայն բնագիրն Ս. Ատենապետ Երեսփեան էֆէնտիի յով մնացեր է, ուրիշ Դիւանական թղթերու հետ :

Այժմ Երեսփեան էֆէնտի, իւր հիւան- դութիւնն զեկուցանող գրոյն միջոցաւ կը յայտ- նէ թէ՛ այդ հարցադիրն իւր քով պահած է, զի այդ մասին ինքն եւս օրինական դիտորդ- ութիւն ունենալով, կուզէ իւր ներկայութեան վերապահել խնդիրն : Բայց հարցման տէրն, Ֆէյկեան էֆէնտի, որ ներկայ է այսօր, իւր յիշեալ գրոյն մի օրինակն այժմ Դիւանխա յանձ- նած է որ ահաւասիկ : Եթէ Ժողովը ուզէ, պատրաստ եմ ընթեռնուլ զայն :

ՋԱՆԱԶԱՆ ՆՍՍԱՐԱՆՆԵՐԷ — Այո՛, կու- ղենք լսել :

Վսեմապետ Ատենապետ էֆէնտի Ազգ. Պատկ. Ժողովոյ.

Ս. Ստոյգ է՞ որ, մեր Ազգ. Պատրի- արքարանի պաշտօնէից մին հակառակ իւր պաշտօնական պարտաւորութեան, Տաճկաց տարեկան 2 պայրամին Ազգա- յին Կեդր. անտուկէն երեսնական, այնէ 60 օսմաննան յիւրայ առած, այլ սակայն իբր պայրամական պարզեւ Բ. Դրան պաշտօ- նէից բնաւին վճարք մը ըրած չէ եղեր :

Բ. Ստոյգ է՞ որ, Պատրիարքարանի յիշեալ պաշտօնեայն Բ. Դրան օրոտիէ,

իւրիւր իրր վարձ Պատրիարքարանէն իւրաքանչիւր ամսոյ համար 400 դրչի. դու մար մը ստացեր, և առ այն եւս ու եւ վճար մը ըրած չէ եղեր:

Գ. Ստոյգ է՞ որ, Վարչութեան Պատ. անդամներէն մին յիշեալ պաշտօնէին նոյն արարքն լսելով խնդիրն անձամբ քննած, և արարքն ստուգած, և սակայն առ այն որ և է անօրինութիւն մը տեղի չէ ունեցած:

Դ. Ստոյգ է՞ որ, Պատրիարքարանի և Բ. Դրան միջեւ յարաբերելի գրեթէ ըստ ըր զորձադրութիւնը Պատրիարքարանի մի այլ յաջողակ պաշտօնէի ձեռքն կը լինին, և յիշեալ պաշտօնէի այն անոց իւր պարտաւորութիւնը կարենալ կատարելու մի միայն իր շնորհ լաւագոյն ամսաթոշակ մը կը վայելէ:

Ե. Վերջապէս ստոյգ է՞ որ, Տնտեսական Պատ. Խորհուրդն եւս փորձով գիտնալով յիշեալ պաշտօնէին իւր պաշտօնին անբաւականութիւնը, և միանգամայն լսելով նորա յիշեալ ոչ—պատուաւոր արարքն, ուղեր է տնօրինութիւն մի ընել, հաւանականաբար դժուարութեանց պատահեր է:

Ազգային Երեսօխոսան
Սիմօն Ֆիլիպեան

31 Օգոստոս 1884
Կալաթա

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅԹ. — Այս հարցումն ալ Վարչութեան կը վերաբերի, հետեւաբար հարկ է յղել առ այն 'ի քննութիւն եւ 'ի տեղեկագրութիւն:

ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ Ն. ԷՅԹ. — Կերելի թէ այս խնդրոյն մասին քաղ. Ժողովոյ եւ Տնտես. Խորհրդոյ միջեւ կարծեաց անհամաձայնութիւն

կայ: Առտի եւ կ'առաջարկեմ Տնտեսական Խորհրդոյն յղել զայն:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅԹ. Այդ տեսակ առաջարկութիւն մը բնաւ օրինական չէ, Գորպաշեան էֆէնտի: Պէտք է սա կէտն լաւ դիտնալ թէ՛ Ազգային Ժողովոյ մի միայն քաղ. եւ Կրօնական Ժողովները կը ձանչէ, Վարչութիւն անուամբ եւ նոցա կը յղէ՞ ու եւ չ'անդրի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ՆՍՏԱՐԱՆՆԵՐԷ — Այո, այո, յղում:

ՊԵՐՊԷՐԵԱՆ Ռ. ԷՅԹ. — Ես այնպէս կը կարծեմ թէ Ատենադպիր էֆէնտի կողմանէ եղած յայտարարութեան վրայ, այդ հարցադիրն ըստ օրինի հոս ներկայացուած է կրնար համարուիլ եւ թէ հարկ է սպասել Ա. Ատենապետի ներկայութեան:

Ատենապետ էֆէնտի առ այս՝ Ժողովոյն կամացը կը զիմէ, որ ԿՈՐՈՇԷ Ֆէլիպեան Ս. էֆէնտի կողմանէ ներկայացուել հարցադիրն ՅՂԵՆՎ Վարչութեան 'ի պատասխանատուութիւն:

ՄԻԶՍ.ԳԷՊ

ԶԵՐԱԶ Մ. ԷՅԹ. — Այս օրուան Օրակարգին մէջ Պէկկան էֆէնտի խնդրին նշանակուած է, որոյ արդար լուծման փախաբողնեւրէն մին ալ ես եմ: Բայց այդ խնդրին Օրակարգին մէջ անցնելն կը նշանակէ թէ՛ Օրակարգն սպառած լինելով, խնդրոց կարգն ձեռք առնուեր է: Բայց ես կը յիշեմ որ Պէկկան էֆէնտի խնդրէն առաջ Վարչութեան մէկ տեղեկագիրն կայ էջմիածնայ անցից մասին, 'ի պատասխանի թիւրյոյնտեան էֆէնտի մէկ հարցման: Ինչու արդեօք այդ խնդիրն ըստ օրինի վերադասուած չէ:]

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ես կը կարծեմ թէ՛ ըստ որում հրատարակուած չէ այն նստի ատենագրութիւնն յորում այդ հարցման պատասխանը խնդրոց կարգն անցնել որոշուեցաւ, այդ պատճառաւ յետաձգուած է նաեւ խընդիրն ալ :

ԳՈՒՐԳԷՆ Յ. ԷՖ. — Ես ալ խօսք կուզեմ անցեալ չըջանի ատենագրութեանց վրայ :

ԱՍԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Խնդրեմ որ այդ տակ զիտուութիւններ վերապահելով Ա. Ա. ատենագետ էֆէնտիին ներկայութեան, այժմ անցնիմք մեր Օրակարգի Բ. խնդրոյն, որէ՛ք « Դարունակութիւն փիճարանութեան 'ի վերայ Առաջնորդական խնդրոյ » :

Զայս ասելով, Ատենագետ էֆէնտի կանցնի Օրակարգի Երկրորդ խնդրոյն :

Բ.

Շարունակութիւն փիճարանութեան 'ի վերայ Առաջնորդական խնդրոյ

ԱՍԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Առաջնորդական խընդրոյն վրայ անցեալ նստէն թէ՛ եւ առաջին խօսքը Մէլիբեան էֆէնտիին է, բայց Չերազ էֆէնտի, իբրեւ Տեղեկաբեր Նախաձեռնութեան Կիւանի, խօսք ուզած լինելով, ըստ օրինի նախ անոր կը տրուի :

ԱՍԵՆԱՊԻՐ ԷՖ. — Որովս յայտնի է, Օրակարգի սոյն խնդիրն ծագումն առած է ասկից յառաջ Աէֆէրեան Սիմէօն Սրբազտնի կողմանէ 1884 Փետրվար 22 թուականաւ, ժողովոյս անցեալ շրջանի Ի օր՝ նստին ներկայացուած յի հարցադրէն որ յրուեցու առ Նախաձեռնութեան Կիւանն 'ի բնութիւնն և 'ի տեղեկագրութիւնն :

Նախաձեռնութեան Կիւանն խնդրն բերուաւ իւր տեղեկագիրն և ժողովոյս նոյն շրջանի Ի օր՝ նստի որոշման համաձայն՝ անցաւ 'ի խնդրոց կարգ : Այժմ բանի որ կը յուզուի այս խնդիր, հարկ է նոյն երկու գրութիւններուն ալ վերադառնալ նկատի առնուլ, և եթէ ժողովդ կուզէ, Կիւանն սրարտաւոր է դոցա ընթերցումն ընել :

ԶԱՅՆԵՐ — Հարկ չ'իայ . ատենագրութեան մէջ թով անցնի, որով խնդրոց կարգէն ալ բարձուած կ'ըլլայ :

ԱՍԵՆԱՊԻՐ ԷՖ. — Ուրեմն ժողովդ կ'որոշէ այս երկու գրութիւններն ալ անցնել ներկայ ատենագրութեան մէջ :

ՅԱՄԵՆՈՒՍ — Այո, այո :

Հետեւաբար ըստ ՈՐՈՇՄԱՆ ժողովոյ, նոյն երկու գրութիւնք կանցնին յ'ատենագրութեան, որք են .

Տեարք Երեմիոխանք .

ժամանակէ մը 'ի վեր ոմանց փրճակաց Առաջնորդք այս տեղ են . կերելի թէ՛ վարչութիւնը դժուարութեան հանդիպած է անոնք ժամ՝ առաջ իրենց վիճակները վերադարձնելու :

Հարկ չեմ տեսնար խնդրոյն խորը մտնալ, կարելի է դժուարութիւնները յարաբերութեանց մեջ եղած ըլլայ որոյ լուծումը բնականաբար երկար տեւէ :

Այս դժուարութեանց առաջ վիճակները անխնամ չի ձգելու համար գուցէ օրինաց փոփոխմամբ դիւրութիւն գըտնայ վարչութիւնը և որովհետեւ օրինաց վերայ որ և իցէ փոփոխութիւն ընելու իրաւունքը ընդհանուր ժողովոյն է՝ կա-

աւջարկեմ որ Ժողովը բարեհաճի առաջնորդաց ընտրութեան օրինաց վերայ տնօրէնութիւն մը ընել՝ հետեւեալ ձեւով :

1. Սահմանեալ պայմանաժամով վարչութեան իրաւունք տալ Առաջնորդաները ուղղակի կեդրոնին ընտրել հաստատել և զրկել :

2. Հարկ տեսած ատեն Առաջնորդաց փոփոխութիւն ընել ժամանակին և տեղւոյն համեմատ :

3. Սոյն տնօրէնութեամբ վարչութեան վերայ հարկ դնել և պահանջել որ առանց Առաջնորդի վիճակ չի թողու և վիճակները այս անկերպարան վիճակէն ազատէ :

Թէեւ՝ այս տնօրէնութեամբ առ ժամեայ կերպիւր Գաւառական Ժողովներուն մեկ իրաւունքը դադրած կ'լինի, բայց Գաւառական Ժողովներն ալ շատ մը ցաւերէ ազատած կ'լինին :

Եթէ ընդունելի գտնայ Ժողովը սոյն առաջարկը, վիճարանութեան դնէ և որոշէ առանց ժամանակ կորուսելու :

Սիմեոն Եպիսկ. Սեֆեթեան

1884 Փետրվար 22

Մեծապատիւ Ատենապետ Աղգային Ժողովոյ :

Աղգային Ժողովը, իւր 1884 Վերտր. 24ի նստին մէջ, Նախաձեռնութեան Դիւանին յղած է երեսփոխան Սէֆէրեան Տ. Սիմէօն Եպիսկոպոսի առաջարկն, առաջնորդաց ընտրութիւնը սահմանեալ պայմանաժամով կեդր. վարչութեան յանձնելու մասին :

Այս առաջարկը կը հակառակի Աղգային Սահմանադրութեան 97րդ. յօդուածին, որ Գաւառական Ընդհանուր Ժողովոց կը յանձնէ առաջնորդաց ընտրութիւնն : Դիւանս օգտակար չկարծեր փոփոխել յիշեալ յօդուածն, որ ապակեդրոնացական ոգիէ ներշնչուած է և տեղացոց իրաւունքը կը յարգէ, մանաւանդ որ այսպիսի փոփոխութիւն մը կրնայ բողոք և ընդդիմութիւն յարուցանել դաւառաց մէջ :

Վարչութիւնը կարող է լուծել առաջնորդական կնիքներն, համողղական միջոցներ ի գործ դնելով Գաւառական Ժողովոց քով, որպէս զի անդուլս վիճակաց համար առաջնորդ ընտրեն, իրենց առաջնորդաց տեղափոխութեանն հաւանին եթէ բարձրագոյն պատճառաց համար անհրաժեշտ դատուի, և յայտորդչանակին իրենց այն առաջնորդաց որք բարձրագոյն և անյաղթելի դժուարութեան պատահած լինին :

Հետեւապէս, կ'առաջարկեմք մերժել ներկայացեալ օրինական ծրագիրն :

Մնամք յարգանօք

Անդամք Նախաձեռնութեան

Դիւանի

Ատենադպիր	Ատենապետ
Արշակունի Յովհաննէս	Գ. Արշակ
Տեղեկաբեր	
Մ. Չերազ	

14 Մարտ 1884 կալաթա :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Այժմ Կոստը Նախաձեռնութեան Դեռտնի Տեղեկաբեր Չերազ Միւնու էֆէնտիինն է :

ՅԵՐԱՋ Մ. ԷՅ. — (Տեղեկաբեր Նախա-
 ճեռնութեան Գիւանի) Ազնիւ երեսփոխաններ,
 նախորդ նստին մէջ Նախաճեռնութեան Գիւ-
 անի ազդեկագործն ընթերցումէն յետոյ կար-
 ծիր յայտնող վեց երեսփոխանաց երկուք մի-
 այն և Վարդուհան և Ելմէնիճեան Կֆէնախ-
 ներն, կատարելապէս համաձայնեցան սոյ աւ-
 ղեկագործ եզրակացութեանն . իսկ Փատարեան
 էֆէնախն ներկայացուց բարեփոխում մը որ
 ոչնչորան կը մտածնար Վարչութեան առաջար-
 կին որ Կար-Պէյ և Իրիկլեան Սրբաշունք չը
 վարանեցան յարկ անոր, մինչ Սուրբնեան է-
 ֆէնախ առաջնորդաց ընտրութիւնը գաւառին
 թողար վտանգաւոր գտնելու չափ յառաջ գնաց
 և պահանջեց որ Կեղրոնը կատարէ զայն «նայն
 իսկ ի շահ դաւառացուց» : Այս ամենը կը
 հաստատէ թէ խնդիրը խակ է զեւ և թէ ա-
 ւելորդ չը պիտի լինի որ Նախաճեռնութեան
 Գիւանը բարորոշապէս յայտնէ իւր կարծիքն
 այնպիսի խնդրոյ մը նկատմամբ զոր Սեղեբեան
 էֆէնախ Ելմուացոյցի խնդրէն հաղոր անգամ
 աւելի փորձեր հս չափեց :

Երբ Նախաճեռնութեան Գիւանը մի հա-
 մանման առաջարկի դէմ մտրտ Կէին մերժօ,
 զական օրատարանն կը բերէր առ Ազգային
 ժողովն, կը գուշակէր իւր ազդեկագործն մէջ թէ
 այդպիսի առաջարկ մը կրնայ բողբ և ընդ-
 ղիմութիւն յարուցանել գաւառաց մէջ : Տրա-
 պիդանն երաժ որչառնագիր մը, որ հաղոր-
 դուեցաւ երեսփոխանութեան, բաւական հաս-
 տատեց թէ Գիւանին կտակածն անտեղի չէր .
 նոյնը կը հաստատեն Մասիսի յունիս 27 և
 յալիս 3 թիւերուն մէջ հրատարակուած թըղ-
 թաղութեանց հետադոյց հաստատմաներն, զորս
 անօրոտ չենք համարիր կարգաւ ստո ՚ի աւ-
 ղեկութիւն :

« Դժբաղդարար Կեղր. Վարչութիւ-
 նը Գաւառաին Սահմանադրական Իրա-
 ւունքը բռնաբարելու կը ձգտի, նոր
 խնդիր մը կը բերէ Ազգային Ժողովոյն
 առջև, կ'առաջարկէ որ ինք բնարէ Ա.

առջնորդները որպէս թէ պարտը երաւանց
 հետ համընթաց չ'լինէր, որպէս թէ դա-
 ւառը՝ Կեղրոնին հետ իւր ունեցած
 յարաբերական պարտուց հետ իւր դա-
 ւառին Վարչութեան Սահմանադրական
 իրաւունքը վայելած չ'լինէր, որպէս թէ
 Տրապիդոն իւր պարտքերն ճանշնալով
 հանգերձ իւր իրաւունքներն պահանջե-
 լու զգացում : Կարողութիւն չ'ունենար,
 որպէս թէ Տրապիդոնի Գաւառական
 Ժողովը չ'պարունակէր երբեք այն հա-
 գամանքներն և տարրերն, որոյմով կա-
 րենար գնահատելի ընտրութիւն մը կա-
 տարել :

Կեղրոնական Վարչութեան այդ նո-
 բասեղծ հակասահմանադրական ձրգ-
 տումը խիստ անախորժ տպաւորութիւն
 գործեց տեղւոյս հասարակութեան վը-
 բայ, Գաւառական Ժողովոյ քօանէ աւ-
 լի երեսփոխանք անմիջապէս բողբա-
 ղիր մը խմբագրելով Առաջնորդական
 Տեղապահ Ս. Հօր մատուցին, որով ընդ
 հուպ դաւառական Ժողովոյ զումարու-
 մը կը պահանջեն այդ կարեւոր հարկին
 վրայ վերջնական որոշմամբ գաւառին
 անբռնաբարելի կամքը, օրինական իրա-
 ւունքը Կեղր. Վարչութեան, Տաճկա-
 հայոց բարձրագոյն ժողովին ներկայելու
 համար » :

« Վարչութեան առաջարկին խիստ
 օգտակար կը լինի այն վիճակներուն հա-
 մար, ուր կանոնաւոր Սահմանադրական
 Ժողովներ չկան և իրենց առաջնորդները
 ընտրելու համար շատ ժամանակի պէտք
 ունին . սակայն Տրապիդոնի համար այն-
 պէս չէ, կը յիշենք որ ժամանակ մը

կեդր. Վարչութիւնը կ'ուղէր խմանալ գաւառացիներէն թէ, արդեօք իրենց Առաջնորդներն չ'ընտրելու ինչ պատճառ ունենին. այժմ Տրապիզոնցւոց է կարգը հարցնելու թէ կեդր. Վարչութիւնը, ընտրելեաց ցանկը չորս անգամ խնդրելէ յետոյ չ'պատասխանելու և չ'յղելու ինչ պատճառ ունի. Երեսփոխաններէն շատերը կը կասկածին Կրօն, Ժողովոյ անկեղծութեան վրայ: Եթէ Պօլսոյ Ազգ. Վարչութիւնը այս անգամ եւս չ'պատասխանէ իւր գրուածոց և իւր իրաւունքն ջնջէ, թէ եւ առ ժամանակեայ կերպիւ, իւր Առաջնորդն ընտրելու մասին, և ուղղակի ինքն անուանէ Առաջնորդը, Ժողովը հաստատուեալ որչաժ է յետո գործնել, եթէ սա իրենց ընտրելին իսկ լինի»:

Այս ինչ տարւորութիւն ըրած է Վարչութեան առաջարկը Տրապիզոնի ազգայնոց վրայ, և անշուտ պիտի ներուի մեզ հաստատութիւնը պիճակներէ ալ պիտի հասնին համանման բարբեր:

ԹՆԿՐԵԱՆ Ա. ԷՑ. — (Ընդմիջելով) ճիշդ է, և վերջերս Վանն ալ եկու բողոքայիր:

ՅԵՐԱՍՏ. ԷՑ. — (Շարունակելով) Կ'ընդունիմ թէ դուստր մը բողոքը կարեւորութիւն չունենոց, եթէ հիմն անարդար լինի. ուստի ժամ է բննել թէ այս խնդրոյն մէջ ո՞ր կողմն է արդարութիւնն:

Միտածնալութեան Կրօնը կը կարծէ թէ Վարչութեան առաջարկը կը հակառակի Սահմանադրութեան Գրդ. յօդուածին, որ Գաւառահիւս ընդհանուր ժողովոց կը յանձնէ առաջնորդաց ընտրութիւնն: Այդ ժողովները կեդրոնական Ընդհանուր ժողովոց մանրանկարն են գաւառաց մէջ, որպէս առաջնորդը Պատ-

րիտրքի մանրանկարն է. միթէ մենք կը հաճի՞նք որ Պատրիարքը, որ Կոստանդնուպօլսոց վիճակի առաջնորդն է միանգամայն, չընտրուի մենք, այլ մի ուրիւ ազգային մարմինէ, մինչև իսկ բարձրագոյն Սինդէն. սակայն կը հաւանիրք որ Տեղապահ ընտրուի Խառն ժողովն, զի նա ըիւ առավելագոյն պատշոճաբարութիւն մ'ունի. Գաւառահիւս Ընդհանուր ժողովները կը հաւանին որ առաջնորդական Տեղապահ կամ Պատրիարքական Փոխանորդը Խառն Ժողովն ընտրուի, այլ միթէ հակառակին մը գործած չ'ենք լինիր պահանջելով որ առաջնորդին ալ Խառն ժողովն ընտրութեանն հաւանին: Կիսանս, յիշեալ առաջարկը հակասմանազրական գտնելով հանդերձ, կ'ընդունի թէ Սահմանադրութիւնը բարկութիւնի կէտեր պարունակէ. սենսներ ուրեմն թէ Գրդ յօդուածը մի՞ն է այդ կեանքն և թէ առաջարկուած բարկութեամբ յառաջխտնութիւն մ'է թէ յետադիմութիւն մը:

Սահմանադրութեան Գրդ յօդուածը ներչընչուած է Հայաստանեաց Եկեղեցոց այն պանծալի դրութեանն որ կըրբ ժողովրդային ընտրութեամբ կը կոչէ պաշտօնի: Ձայն բազմաց նայն Աստուծոյ. ո՞հա սկզբունք մը որ, թէ և իրուամբ կը բննադատուի յոմանց իբր մերթ սխալմանց և սնիրաւութեանց առաջնորդող, օգտակարագոյն դրութիւնն է մեզ համար, քանի որ ամենն նուազ կը պատկտէ մեզ պէս արդէն պատակեալ ազգ մը: Անխոհեմութիւն է խորտակել այս կրօնական և զիտը, որ օտար միջամտութեան դէմ կը կանդնի, և չորս օրինակ տալ օտարոց: Այդ յօդուածը ներչընչուած է նաև նորակեղծութեան կան ռգիլ, այսինքն այն վարչական դրութիւնն որ յարմարագոյնն է մեր ազգին և Երկրին, որպէս կը վրոյցն պատմութիւն և տեղագրութիւն. արդարև զինուորական պետութիւնները միոյն կը յաջողին կեղծանոցական դրութիւն հաստատել ընդհանրապէս դաշտային երկիրներու մէջ, և ասանք իսկ հետըզհետէ այս-

կեդրոնացման կը յանդին, որ վարչական խնդրոյ վերջին լուծումն է . մենք զխնորարարն ազգ մը շնորհ, և մեր հայրենիքը ծածկուած է բարձրարեւած լեւանազքի մայնեթով, որը կը կազմեն ունջատ և դրեթէ անհաջորդ հովիտներ, սըր դանդաղան նախարարութիւններ ձեւացած էին երբեմն . կեդրոնացումը կը հակառակի ուրեմն մեր ազգային նկարագրին և սոբոյն, ս'եր մնաց սը ազգակեդրոնացումը սեղանկան ոյժերը դորգացնելու առաւելութիւնն ալ կ'ընծայէ մեզ : Եթէ Վարչութիւնը կը արգէ թէ կան հայարնակ գաւառներ յորս զբոս արամադրութեան Ազգ. Մահմանադրութեան առաջնորդի ընտրութիւն կատարելու դիւրութիւն չը կայ և դիւրութիւն ունենալու ամեն միջոց կը պահպան առիտն, մենք ալ կ'ընտնք տարիկէ թէ աջդիւրսի գաւառներ սահմանորակուն ժողովներ և խորհուրդներ ալ շնն կարող կազմել ուրեմն . դա կը նշանակէ թէ մեր Մահմանադրութիւնը կանխահաւ է մեր ժողովուրդին համար և թէ պէտք է պարզել և դիւրել զայն սրբա զի կորենաց գործադրուիլ ամենուրեք . այս սլորադային մէջ, լաւադոյն է վերաքննութիւն առաջարկել պարզութեւ, շարունակելով սակայն անխախտ յանձնարարել արիւղ օրէնքը ցնատառտութիւն նոր օրինաց :

Մեր Զատարդոված յողումը կը յարգէ սեղացոց իրաւունքը, և գաւառացոց իրաւունքը յարգելն առաջին պայմանն է անոնցմէ իրենց պարտոց կատարումը պահանջելու, մանաւաղ այժմ որ Երուսղէմի պարտոց բարձմանն առթիւ կ'ուզուի բացառիկ զինում մ'ընել անոնց ազգաիրութեան : Այդպէս միայն կարելի է բարձրացնել կեդրոնի բարոյական հեղինակութիւնն, սը կը տկարանայ երբ արդարութիւնէ տարբեր բան մը խարխիւ ընէ իւր գործաւանութեանց, Երբ Տրատիզմն կը սպառնայ ետ գարձնել Վարչութեանն յղուելիք առաջնորդն, և թէ մինչև իսկ իւր ընտրուիլն լինինա, պէտք չ'է օղային կարծել այդ սպառնալիքն : Յիշեցէր Մահմանադրի դէպքն . Ներսէս Պատրիարքը, որ անհուն ժողովրդահանութիւն

կը մայելէր այդ բազարի Հայոց մէջ, առաջնորդը զրկեց անդ Գեր. Մկրեան Հայրն, արծածընտիր եկեղեցական մը որ դրեթէ անբող գաղթականութեան յարգելի և սիրելի եղած անձնաւորութիւն մ'էր . ինչ եղաւ արդիւնքը — Մանչիստրըրը, սեանելով որ կեդրոնը կը ձկտէր կապտել իրենց ընտրական իրաւունքը, դիւնադրեցին, և Պատրիարքարանն ստիպուեցաւ սեղի տալ : Նաև, Եթարիւրով թէ գրտնուին իսկ գաւառներ որք ընդդիմութիւն չը յարուցանեն կեդրոնէն յղուած առաջնորդի մը դէմ, դիտել կուտանք թէ արայիս հովիւ մը իբր օտար պիտի դաւաժուայարէ գրեթէ և իրեն շատ դժար պիտի լինի մայելել իւր հօտն այնքան համակրանք որբան երբ անկէ ընտրուած և հրակրտած լինէր : Ասկէ դատ, արդի Վարչութիւնը, որոյ մըայ այնքան վտանգութիւն ունի ժողովրդայ մեծամասնութիւնն, յախտեանկան չը պիտի լինի, և պէտք է մտածել թէ պահանջուած բարէ վտխումը կրնայ մեծամեծ զեղծմանց դուռ բանալ, եթէ, Աստուած մի' արացէ, նոր Վարչութեան մ'անգամակցին այն պրտառախօս գործիչներն որք հանրածանօթ են . այսպիսիք չը պիտի վարանին հարուտ գաւառաց առաջնորդ կարգել իրենց կուտակցներն կամ հարկատուներն . պահպանէնք ուրեմն Յիլղ յողումը, սը, գաւառացոց յանձնելով ընտրութիւնն, նուառ սուպարէզ կը թվաու շահադիտութեանց . Զտնուեք յարդարել զեղծութեան, վտխոնակ նոր զեղծմանց սովթներ ստեղծելու : Մեր համոզումն այնքան խոր է այս մասին որ կը զրդուինք խորհուրդ տալ Վարչութեան սը մերժէ համակարգիլ մինչև իսկ այնպիսի գաւառաց աղբսին սը, իրենց իրաւունքն յօժարակամ զոհելով, Ակդրոնէն առաջնորդ կը խնդրեն . նախ որպէս զի վարժուին սահմանադրականութեան, մանաւանդ որ կեդրոնին խնդրագիր տալու կարող գաւառ մը կրնայ առաջնորդացուի մ'առաւուն տլ տալ, և երկրորդ որպէս զի հօտը կապ մ'ունենալով իւր ընտրած հովիւն հետ, շուտով չը դժտի անոր հետ, և այս ընտրու

թեան պատասխանատուութեանը տակ մտալով ջանայ ըստ կարի յետաձգել առաջնորդական կրիւններն ։ եթէ անհնար լինի բանալ դանտը ։

Նախաձեռնութեան Վիտանը կը կարծէ թէ Վարչութիւնը կարող է հարկել առաջնորդական կրիւններն համադրական միջոցներ ի գործ դնելով դաւաճական ժողովոց բով . թուշթ գրելը մեզ համար միակ համադրական միջոցը չէ ։ պէտք է ի հարկին շրջակայ գաւառներէն հարտար առաջնորդ մը պատասխրակ յղել ան . դուրս վիճակն ։ որպէս զի կենդանի խօսքով յորդորի տեղացիներն ընտրել իրենց հովիւ ։ Վարչութիւնը կրնայ այս և այսպիսի միջոցներով համոզել գաւառական ժողովներն ընտրութեան ձեռնարկելու ։ մասնաւոր սր ։ եթէ ամսական տալ չը կրնալով կամ չ'ուզելով է որ չեն ընտրեր ։ կեդրոնէն յուսելիքին ալ չեն վճարեր ։ ուրիշ բան է որ կեդրոնը վճարէ յղածին ամսականն ։ որ արդի երմտական կացութեամբ անհնար է այնքան բազմաթիւ թափուր վիճակաց համար ։ Նայելուս պէտք է համոզել որ իրենց առաջնորդաց տեղափոխութեանն հուսնին ։ եթէ անհրաժեշտ դատուի ։ և յաջորդ նշանակեն իրենց այն առաջնորդաց որք անպարթեալի գծարտութեանց պատահած լինին . թափուր վիճակաց երբըր միայն այս կարգերէն են ։ և ասոնց ներկայացուցած կիճիտը նոր առաջնորդ ընտրելուն մէջ չը կայանար ։ այլ հին առաջնորդին սյաշտանակութիւնը վըճուելուն մէջ ։ որ խնդրոյ նիւթ եղած է Պատրիարքարանի և Բ. Գրան միջև . Վարչութիւնն ։ այսպիսի փոխակ խնդրոց մէջ անօրինակութիւն մ'ընելէ յառաջ ։ լաւ կ'ընէ ըստ մեզ որ խորհրդակցի գաւառին ազգային իշխանութեանց հետ և անոնց կարծիքն ամուսայդ պաշտօնակութեան տեղացաց վրայ ընելիք սպաւարտութեանը մասին ։ զի ։ ինչպէս որ կեդրոնին Բ. Գրանն հետ ունեցած յարարութեանց վիճակը շատ ծանօթ չէ գաւառացոց ։ մեզ ալ շատ ծանօթ չէ գաւառի մը աղբայնոց յարարարութեանց վիճակը տեղական կառավարութեան և ժողովոցաց հետ ։ Այլ գոհ ենք որ

այդ երբըր կիճիտներու մեծագոյնը ։ կարնոց խնդրը ։ կարգադրուեցաւ մեր վերջին նիստէն ի վեր ։ և միտ երկու բը կարգադրութեան մը յանգելու շաղին մէջ են . որնմն ։ եթէ Վարչութիւնն այդ խնդիրներէն բանալաւաւած բնութիւնը առաջարկ ։ որպէս կը կարծեն անոնք ։ այս պատճառ գրէթէ բարձուած է ի միջոց ։ Հարկ չը կայ բացառիկ անօրինակութեանց ։ զի կեդրոնն արդէն տեղապահով ատճածօրէն վիճակ կառավարելու արտօնութիւն ունի ։ և տեղապահն կրնայ հասնիլ առաջնորդի իրաւասութեան և հեղինակութեանն ։

ՁԱՅՆԵՐ. — Ոչ . ոչ . չը կրնար ։

ՅԵՐԱՏ Մ. ԷՖ. — (Շարունակելով) Ի՞նչ տարբերութիւն կայ առաջնորդին և տեղապահին միջև ։ — Առաջնորդը եկեղեցոյ դասին մէջ աջակողմեան տիժուի վրայ կը բազմի ։ տեղապահը ձախակողմեան . նա կը բազմի Պետական ժողովոց մէջ ։ սա ոչ . պաշտօնական ընդունելութեանց և գործառնութեանց մէջ նա տեղապահն անելի կ'իտ ունի ։ Եթէ ասոնք են զլիւտօր տարբերութիւններն ։ կրնանք առարկել թէ շատ գաւառաց մէջ վերցուած են ։ և ։ Պատրիարքարանի հզոր յանձնարարութեանը շնորհիւ ։ տեղապահը յաջողած են վայելել առաջնորդի մենաշնորհներն . միացած գաւառաց մէջ ալ կրնայ նոյն արդիւնքը ձեռք բերուիլ ։ ջանք ընելով ։

Տ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ Վ. ՎՐԻ. — Այդպէս չէ . ատոր հակառակն է ։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Մէկ կէտը սխալ է ։

(Ազմուկ եւ շիտրօքիւն)

ՅԵՐԱՏ Մ. ԷՖ. — (Շարունակելով) Մենք գաւառաց մէջ առաջնորդ և տեղապահ եղած չը լինելով ։ անձնական փորձառութեամբ չէ որ կը խօսինք ։ այլ համաձայն այն տեղեկու-

թեանց զորս քաղած ենք ոչդ պաշտօնները վարած և կեղեցականներէ : Եթէ սխալ է, ևէր հերքեցէր : Օրինակներ չեն որակիր մեզ : Սրբոյ և Վան տեղապահներով կը կառավարուին այժմ, այլ անոք կ'երթան մեծիւս :

(Աղմուկ և շփոթութիւն մի և նոյն ցաւաբանաց վրայ) .

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կը հրաւիրեմ ատենաբանք որ շարունակէ առանց ընդմիջմանց սրտասխանները :

ԶԵՐԱԶ Մ. ԷՖ. — (Շարունակելով) Ուրիշ կէտ մ'ալ կը ներկայանայ, արժանի մեր խորին ուշադրութեան : Գուտաական ժողովներն սոսկ առաջնորդ կ'ընտրեն զանազան վարդապետներ և եպիսկոպոսներ, որք ստիպեն կը մերժեն հետեանալ մայրաքաղաքէս . այդ եկեղեցականք, եթէ Վարչութեան կողմէ իսկ ընտրուին բառ ներկայացեալ առաջնորդին, դարձեալ պիտի մերժեն երթալ զառասներն . ահա զիսաւոր խնդիրն, և լաւագոյն է խորհրդակցիլ թէ ինչ միջոց պէտք է ձեռք առնուլ զանոք թեմերը կորնեալ յղելու համար : Եթէ ապրտտարի կողմէ նեղութիւն կը կրեն դաւառաց մէջ, կեղծոնք պարտաւոր է այս մասին զիրութիւններ ընծայել անոնց . ուստի կը յարինք այն ատենաբաններուն որք առաջարկեցին օրակարգին անցուցել կղերի նիւթական կացութեան խնդիրն : Լսենք մեր եկեղեցականաց առարկութիւններն, և, եթէ արջարեն, ջանամք դարման ասնիլ իրաց վիճակին, որպէս զի երթան և հովուեն ժողովուրդն : Մենք անանցմէ ենք որք կը հաւատան թէ ազգը կը սպարունակէ դեռ և կեղեցականներ որք կը յիշեն հայ կղերի փառաւոր անցեալն և կը կրեն իրենց սրտի մէջ հայրենասիրութեան կայծն և անձնուիրութեան աւելն : Եւրոպայի բրիտանոնեաց կղերը կ'երթայ անշուշտ նախատկուրի աշխարհի ամենաջերմ և ամենացուրտ մասն

րուն մէջ, օտարաց և փայրենեաց հողները վրիկելու նոյառտուր . և այն յրիառնեալ թեմեր, որ սյրան վեմ զգացումներ կ'աղղէ արևմտեան կղերին, միթէ չէ՞ կարող նոյն անձնուիրութիւնը ներշնչել արևելեան կղերին յօգուտ իւր ազգակցոց և կրօնակցոց :

Վարչութիւնը կը խտտավանի թէ իւր առաջարկը կ'առաջարկան մ'է, և թէ, վերջնական կարգադրութեան մը համար, կը սպասէ որ վիճակները նոր կայմակերպութեամբ սահմանելու պաշտօնով կարգեալ Յանձնաժողովը աւարտէ իւր աշխատանք . քանի որ այս պէս է, Գիւտան կը նուիրենորէ որ Յանձնաժողովոյ տեղեկագիրն սպասուի, փոխանակ զիմեւելու արօթոց եզամակի մը որ սակայն այնքան առարկութիւններ կը յարուցանէ : Մեր քննադատութիւնները զիսաւորագէտ Սուրէնեան և Ֆիլնարի տեսութեանը զէ՞մ ուղղութեամբ լինելով, խոտն ժողովոյ բարի կամեցողութեանը կը հաւատանք, կ'ընտրենք թէ նա, առաջնորդական վիճակներէն շարահաստեալ, մտաբերած է զիմեւ մի արտասովոր միջոցի, և բնաւ համամիտ չենք Փափագեան և Ֆիլնարի որ, իւր սովորական ոգով խօսելով, յայտարարեց թէ Վարչութիւնն զվեղ զբաղեցնելու համար բերած է իւր առաջարկ . սակայն կը յատինք որ առիտը անք ենք մերժել ներկայացեալ առաջարկն, այն անպատեհութեանց համար զորս թուեցինք համառօտի :

Իզմիրեան Սրբազանի այն բացատրութիւնը թէ Վարչութեան առաջարկը կ'ահնարիէ Խիզանի, Գերջանի և այստիևաց, չէ կարող փոխել մեր համոզում : Խիզան Աղթամարի կաթողիկոսութեան մէջ վանքի մը թեմն է, և Գերջան կարնոյ առաջնորդութեան յանձնուած է փոխանորդով կառավարուելու համար . ուրեմն երկուքն ալ չեն կարող առաջնորդ պահանջել :

Տ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ Վ. ՎՐԻ. — Ուրիշ շատեր ալ կան, խնդիրը միայն Խիզանի և Գերջանի վրայ չէ :

ՅԵՐԱՋ Մ. ԷՖ. — (Շարունակելով) Խիզանը և Կերջանը յիշատակեցի, զի Խզվորեան Սրբազան այդ երկու գաւառները միայն անուանեց, որպէս կը վկայէ առեւնադրութիւնն :

Սուրբնեան էֆէնտիին ալ չը կրցու փոխել մեր համոզում, երբ ստարկեց թէ վիճակաց սնորհարկարգութեան բուն սրտոնտն եղած է 1878 էն սկսեալ երիտասարդ վարդապետաց առաջնորդ կարգուիլն : Երիտասարդ չը նշանակեր աղիկար կամ խոտվարար . Ինչ ճերմակ-մարմններ ունինք որը ազգը կը յուզեն անդաբար : Եթէ Սուրբնեան էֆէնտի կը կարծէ թէ վիճակները 1878 էն յառաջ բարեկարգութեան միջ կը լըզային, կը սխալի . իսկ եթէ կուզէ ակնարկել այդ թուականի անցբերուն, Աւետարանը կը սրտաստանէ . անմեղն ի մեկը արկից գառաջից բարն :

ՊԵՐՊԷՐԵԱՆ Ռ. ԷՖ. — Կարելի է որ ինք անմեղ ըլլայ այդ մասին :

ՅԵՐԱՋ Մ. ԷՖ. — (Շարունակելով) Մեր ակնարկութիւնն իւր վրայ ալ կը տարածուի, այլ հարկ չէ մանրամասնել խնդիրն, քանի որ բացակայ է նա : Սուրբնեան էֆէնտիին դէմ ուրիշ առարկութիւն մ'ալ ունինք . Կարին ունէր Յարութիւն եպիսկոպոսի պէս ստորիբոս առաջնորդ մը, որ կը համապատասխանէր Սուրբնեան էֆէնտիի գաղափարականին, այլ վերջապէս հրաժարեցուց զայն . Ճերուռի կրօնաւորն, Աւետարանի պատուէին յիշելով, հեռացու անտրտունջ, հոլով ասիին փոշիները թօթվելով . . .

(Ընդհանուր ծիծաղք)

Կարին ընտրեց երիտասարդ առաջնորդ մը, Օրմանեան վարդապետն, գործոն և վարչազէտ, զի երիտասարդութիւնն անհասելի չէ վարչական հմտութեան հետ : Ինչ ընէ Վարչութիւնն սոյսդիս սրտաբաշտ մը մէջ .

կրնայ հրամայել Կարնեցոյ որ իրենց չ'ուզած հովուին հոլատակին քանի որ ձեր է, և զըրկուին իրենց փոփոքած հովուէն քանի որ երիտասարդ է . միթէ ներելի՞ է Վարչութեան առաջնորդ կողմէ Սահմանադրութիւնն և մեր գաւառացի եղբարց իրաւունքներն :

ԹՆԿԵՐԱՆ Ա. ԷՖ. — Սուրբնեան էֆէնտին Բարիդէն բերած ըլլալու է այդ սկզբունքը :

ՅԵՐԱՋ Մ. ԷՖ. — (Շարունակելով) Նոր Պէյ Սրբազանն ալ չը կրցու փոխել մեր համոզում, երբ յարեցու Փափաղեան առաջնորդի առաջին մասին, նկատելով զայն իր բացառիկ տնօրէնութիւն մի Եկեղեցոյ եւ Սանմանադրութեան օրինացն, զի խոհեմութիւնը կը պահանջէ զգուշանալ մինչև իսկ բացասիկ տնօրէնութիւններէ, երբ խնդիրը կը հոլովի տիրող օրինոց և մանաւանդ կրօնական դարաւոր աւանդութեանց վրայ : Այլ ժամ է խօսել Փափաղեան էֆէնտիի բարեփոխանք վրայ, զորցարդ ոչ որ բնից մտէն : Մենք ստալին մասին վրայ միայն պիտի խօսինք, և այն իրր երեսփոխան, զի Աղգ. Ժողովը, մեր օրինաւոր զիտողութեան հակառակ, չորտեց Նախածեւանութեան Կիւանիկ յղել յիշեալ բարեփոխումն : Խնդրէ դուրս են միւս երկու մասերն, որոց վրայ կարծիք յայտնելու համար պիտի սպաննք որ օրակարգն անցնի կղերի նիւթական կայութեան խնդիրն, մանաւանդ որ Վարչութիւնը դաւառական պաշտօնէ խոյս տուող կղերականներն ազգային սպառնանքէ զրկելու առաջարկ արդէն բերած է Ժողովոյ, որ իրեն յայտնած է իւր համակամութիւն :

Նախ պիտի ըսենք թէ Փափաղեան էֆէնտիի բարեփոխումն, որ օրինական յօդուած մը լինելու յաւակնութիւնն ունի, բերականուական սրբազրութեան կը կարօտի . Եթէ վիճակ մը զիտողութիւն ունենայ ցանկին վրայ աւելնալիք անձի մը վրայ՝ խօսքը անհնայտի խմբազրութիւն մ'է . . .

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՅ. — Սուրջնեան էֆէնս տիի Հանած արմուկին ատենը գրած ըլլալով, սյդպիսի սխալ մը սարդեր է. կրնայ շխտուիլ:

ԶԵՐԱԶ Մ. ԷՅ. — (Շարունակելով) Ինչ և է, պէտք է նրբադրել: Փափազեան էֆէնս տին, վարչութեան առաջարկին սահմանադրական, եկեղեցական և բնական օրինաց հակառակ լինիլը երկրորդէն փաստարանելէ յետոյ, ներկայացուց բարէփոխում մը որ սակայն կը յանգի Խառն ժողովոյ տաւարկին, այնպէս որ վարչութեան անդամք չառնուցին յարկ անոր: Կրնայ ըսուիլ իսկ թէ այն արտօնութիւնը, զոր վարչութիւնը կը խնդրէ ըսկ իբր առժամեայ տնօրինութիւն, Փափազեան էֆէնստին կը ձեռնարկէ մնայուն յօդուածի մը մէջ մշտնջենաորել զայն, թէ և ինչ ինչ վերապահումներով զորս սլիտի բննենք այժմ: Այդ բարեփոխումը կը բռնաբարէ տեղացոյց սպառութիւնն. եթէ անոնք չուզեն իսկ առաջնորդուիլ վարդապետէ կամ եպիսկոպոսէ և նախընտրեն բաճանայի մը յանձնել որ առաջնորդէ փոխանորդաբար, ո՞վ կրնայ բռնանալ իրենց վրայ. եթէ գուառ մը Միլեանի պէս քաճանայ մ'ունենայ իւր ծոցին մէջ, միթէ այդ կրօնաւորը վարդապետէ և եպիսկոպոսէ նուա՞ղ գործ կը կատարէ. . .

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՅ. — Եթէ աշխարհականը մը յանձնուի Բողոքականաց պէս:

ԶԵՐԱԶ Մ. ԷՅ. — (Շարունակելով) Մենք գործ չունինք Բողոքականաց հետ. մեր խօսքը Լուսաւորչական քաճանայից վրայ է: Պայքարէսէր, զոր յիշատակեց Իգմիլեան Սրբազան, ունեցած է Տ. Աղամ անուն քաճանայ մը որ առաջնորդի մ'աղբեցութիւնն ստացած է տեղական Կառավարութեան քով և Պետական ժողովոյ մէջ աթոռ ունեցած է միշտ. . .

Յ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ Վ. ՎՐԴ. — Տ. Աղամ վա...

ճառականութիւն կ'ընէր և իրր վաճառական կը բաղմէր մեծիսններու մէջ:

ԶԱՅՆԵՐ. — Այ, ոչ, իրր վաճառական չէր բաղմեր:

Տ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ Վ. ՎՐԴ. — Տ. Աղամ Գես կը դնէր:

(Աղմուկ եւ շփոթութիւն)

ԶԵՐԱԶ Մ. ԷՅ. — (Շարունակելով) Միթէ ֆէս դնելով դադարած կ'ըլլար քաճանայ լինեալէ: Մենք զօվետո չը կարդացինք սյդ քաճանային, սյլ ուղեցինք ըսել թէ քաճանայ մ'իսկ կարող եղած է տեղական իշխանութեան քով ժողովուրդի արտօնական ներկայացուցիչը լինիլ, որպէս այժմ Կարոնց Տ. Գրիգոր բաճանայն պետական ժողովոյ մէջ կը բաղմի իրր փոխանորդ Օրմանեան վարդապետի. մենք կը խորհնք թէ Կեղոնը պէտք չէ որ ձեռք գաւառացիներն, երբ մինչև իսկ մերթն տաւջնորդ ընտրել իրենց. Փափազեան էֆէնստին ըստ թէ գաւառացիք իրենց անհատական շտապէր կ'ապահովեն տեղական Կառավարութեան քով առաջնորդին բարեխօսութեանը շնորհիւ, թէ էւ այր կէտ դեղչուած է ատենադրութեանն. եթէ սյդպէս է, պէտք է որ անոնք առմենն ուեղի անհամբեր լինին ընտրելու համար պաշտօնեայ մը որմէ այնպան նիւթական բարիքներ կ'ափնկալեն, և, երբ մերթ չեն փութար կատարել սյդ ընտրութիւնն, դիւրին է եզրակացնել թէ ունին էական սրտածառներ որք անհնար կ'ընեն զայն, սրտածառներ որք կրնան կանգուն մնալ կեցրոնի հրամաններուն դէմ իսկ: Ասկէ զտո, սյդ բարէփոխումն այնքան կը բռնաբարէ Սահմանադրութիւնն որքան վարչութեան տաւարիլը կը բռնաբարէ զայն, զի իւր արտօնադրութեանց ոչ մին կը նշմարակ Գրք. յօդուածին մէջ:

Այդ բարէփոխումը կը յանձնաբարէ վար...

չութեան որ սոյմանաժամին լրանայէն յետոյ իւր յընդիր առաջնորդին ճանապարհի ծախքը վճարէ փոխառուութեամբ. սակայն, բանի որ թափուր վիճակոյց թիւը 20ի կը հասնի այժմ, կեդրոնական Առուսիը չէ կարօղ սյդպիսի փոխառութիւն մ'ընել իւր արդի ելնտական կացութեամբ : « Եթէ կեդր. վարչութիւնն պիտի ընտրէ գաւառի մը առաջնորդը, ըսու Փափաղեան էֆէնտի, ոչ տք է սերեմն որ ընտրեալ Առաջնորդին ծախքն ինքը վճարէ. » ուստի, տրամաբանական լինելու համար, Փափաղեան էֆէնտին սպարտաւոր է պահանջել որ կեդրոնը, փոխառութեամբ ճանապարհածախք վճարելու տեղ, սոյմանաժամէն յետոյ իւր ընտրելիք առաջնորդին ամբողջ ծախքը վճարէ, և ողջախտ երեսփոխանոց կը թողում գաւտել թէ Պատրիարքարանի ելմտուցոյցը կրնայ կատարել այժմ մի այսպիսի զոհօրութիւն : Այս նիւթական վնասէն գատ, բարոյական մեծազոյն վնաս մ'ալ կայ զոր պէտք է ուշադրութեան առնուլ. եթէ գաւառ մը, սոյմանաժամէն յետոյ կեդրոնէն յղուած առաջնորդը ետ դարձուէ, միթէ վարչութիւնը փոխուի կացութեան մը մէջ չի՞նար. բարեփոխման հեղինակն ինչո՞ւ կը մտնայ իւր յատուկ խօսքերը թէ « Պատրիարքարանը չլրցուի Պօլիս բերել տալ Երեսեան Սրբազանը, թէ և հարկս անգամէն աւելի նա կոչուեցաւ ի Պօլիս ». միթէ աղգային իշխանութիւնը, որ լոկ բարոյական է, չը՞ տկարանար երբ ունենայ ըմբոստ ստորակարգեալներ զորս անկարող է զսպել. Պատրիարքութիւնը հայրական իշխանութիւն մ'է, և միթէ իմաստուն հայր մը պէտք չէ՞ որ զգուշանայ երես հասնել իւր զաւակներ : Այս ամենը կը հաստատէ թէ բարեփոխման այդ մասը վարչութեան առաջարկին չարի վտանգաւոր է և կրնայ աղբիւր լինիլ անհաշուելի վնասներու :

Այդ բարեփոխումը մեծազոյն հակասութիւն մ'ալ կը պարունակէ. մէկ կողմէն արածուութիւն կ'ուտայ վարչութեան որ փակ

եալ ցանկ մը ներկայացնէ, և միւս կողմէն արտօնութիւն կ'ուտայ վիճակայ որ այդ ցանկին վրայ անուն յաւելուն : Եթէ ցանկը փակեալ է, ի՞նչպէս յաւելում կրնայ տեղի ունենալ. եթէ վիճակներն ազատ պիտի լինին ցանկին վրայ իրենց ուղած անունը բարդեալ, ինչպէս կարելի է փակեալ տնտեսութեան պիտի ցանկ մը : Եւ ի՞նչպէս կարելի է քուէարկել այսբան պակասաւոր բարեփոխում մը, որ չը ներկայացնէր ոչ մի սկզբունք և ոչ մի սկզբութիւն :

Ըստ այդ բարեփոխման, ո՞չ ապաքէն վարչութիւնը սոյմանաժամին լրանայէն յետոյ պիտի ընտրէ և յղէ իւր ուղած եկեղեցականին իւր առաջնորդ. ուրեմն այս ընտրութեան եւ յղման դէմ կարելի է հասնել այն բոլոր առարկութիւնները զորս թուելոյնք վարչութեան անսոյմանաժամ պահանջման բնութեանն առթիւ : Փափաղեան էֆէնտի լաւ ինտիմման հիմը քանդելու համար բաւ է զործածել այն զէնքերը զորս ինք իսկ գործածեց վարչութեան առաջարկին դէմ : Իւր գլխաւոր փաստն էր հետեւեալն. « Եթէ կեդրոնը միջամտէ գաւառացոց ընտրական իրաւանց, տեսնուած ընդդիմութեանց համար պիտի սպարտաւորի դիմել Բ. Դրան միջամտութեան, որ իրաւունք պիտի ունենայ հրակրկել զմեզ Սահմանադրութեան սահմանմանց համակերպելու, բանգի պէտք է զխոնալ թէ առանց Կայս. Կառավարութեան հաւանութեան, Սահմանադրական սյդպիսի մեծ փոփոխութիւն մը որ բողոքոյ տեղի կրնայ տալ կարելի չ'է մեզ ի գործ դնել այժմէն ». այս փաստը հաւասարապէս կրնայ գործածուիլ յիշեալ բարեփոխման դէմ, զի գաւառացիք պիտի կարենան առարկել Բ. Դրան քով թէ իրենք : սոյմանաժամէն յետոյ վարչութեան յղած առաջնորդը մերժելով, հաւատարմի մնացած են պետութեանն վաւերացուած Սահմանադրութեան ճիշտ յօդուածին, որ ա՛յ բանաւոր արդեպ կը պարունակէ, ո՞չ որոշեալ սոյմանաժամ, և ո՞չ փակեալ ցանկ :

Տ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ Վ. ՎՐԴ. — Այս կէտը շատ իրաւացի է :

ՁԵՐԱՋ Մ. ԷՖ. — (Շարունակելով) Ուստի, Փարսիական էֆէնտիի բարէփոխումը Վարչութեան առաջարկին չափ հակասածանադրական և վտանգաւոր գտնելով, կ'առաջարկենք որ Ազգային ժողովը երկուքն ալ մերժէ և, Նախաձեռնութեան Դիւանի տեղեկագրին համաձայն, սարքուպէս յանձնարարէ գործադրել Ազգային Սահմանադրութիւնն :

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Առաջնորդական խնդիրն առաջին անգամն է որ կուգայ ժողովոյս առեանը, եւ այնպիսի ժամանակի մը մէջ յ'որում Առաջնորդական վիճակը այս աստիճան կազմալուծեալ վիճակի մը հասած է'ին :

Սակայն եթէ Վարչութիւնն այնպէս կը կտրծէ թէ իւր բերած առաջարկութեան ընդունելութեամբն կարելի պիտի լինի դարման տանիլ այս կնճապի խնդրոյն եւ բարւօք կարգադրութեան մը յանգիլ, մեծապէս կը սխալի :

Այսօր այնպիսի վիճակներ ունինք որք բազմաթիւ գիւղերէ կը բաղկանան եւ յանձնուած են մի վարդապետի խնամոց, որ հակառակ իւր ունեցած բարեյօժարութեան եւ գործունէութեան, զարձեւալ անբաւական է գոհացում տալ իւր հօտին պիտոյից, մինչդեռ անդին, կեդրոն վարերու մէջ կը տեսնուին Վանապարեք եւ Եպիսկոպոս Առաջնորդը որք փոքր վիճակներ կը կառավարեն, մենչդեռ զայն աստարեզ կուղին :

Օրինակաւ մը բացատրեմ. — Նիկոմիդեայ որ իմ բուն հայրենիքս է, այսօր շուրջ 20—30 գիւղերէ կը բաղկանայ եւ կը կառավարուի վարդապետ առաջնորդի մը խնամօք, որ թէպէտ գործունեայ եւ պարկեշտ, բայց եւ այնպէս նիւթապէս անբաւական է իւր հովուութեան յանձնելու ժողովրդեան պիտոյից

լիապէս գոհացում տալու, զի միայնակ է, մինչդեռ քիչ մ'անդին, իւր քթին տակ Արմաշու Վանքն կայ, որոյ Եպիսկոպոս Վանաշայն, հանդերձ միաբան Վարդապետներով Նիկոմիդիոյ գիւղերը չեն կարող չըջիլ եւ քարոզել Արդ, եթէ այսօր Նիկոմիդիոյ Առաջնորդութիւնն միացած լինէր Արմաշու Վանոց հետ, յայնժամ Նիկոմիդիոյ վիճակն շատ աւելի բարեկարգ պիտի տեսնուէր . . .

(Ընդմիջումն Այլազեան Տ. եղիշէ վարդապետէ)

ԱՏԵՆԱՅԵՏ ԷՖ. — Կարծեմ կը շեղիք խնդրէն, Մէլիքեան էֆէնտի :

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ո՛հ, խնդրոյն մէջըն եմ: Երբ կը խօսիմ, իմ անձնական փորձառութեամբս եւ յ'օրում Ազգին կը խօսիմ: Պէտք է զիտնալ թէ Վարչութեան այս առաջարկն իրաց արդի վիճակին մէկ առ հարուր օգուտ չ'իրնար ընծայել: (Շարունակելով) Անձամբ տեսայ որ յիշատակած այդ գիւղերէն միոյն մէջ ասկից երկու տարիներ յ'առաջ նընջեցեալ մը պատահեցաւ, բայց քահանայ մը չ'կար վերջնող եւ թաղման արարողութիւնն կատարող, եւ նորածին մանուկ մը՝ միեւնոյն պատճառու մնաց անկնունք :

Այնպիսի վիճակներ ունինք յորս կեդրոնէն 90—100 ժամ հեռի գիւղեր կը դտնուին, Առաջնորդը կարող չէ հոն այցելել եւ ժողովրդեան պիտոյից գոհացում տալ: Կան վիճակներ ալ որք քաղաքականապէս մէկ Առաջնորդի իշխանութեան ներքեւ կը գտնուին եւ կրօնապէս ուրիշ Առաջնորդի :

Կը տեսնէք ուրիշն Երեւոյթիսն էֆէնտիներ որ այս Առաջնորդական խնդիրն իւր մէջ շատ մը բաղմանդի կէտեր կը պարունակէ եւ հիմնական բարենորոգման կը կարօտի, ուստի հարկ էր որ Ազգային Վարչութիւնն իւր խորին ուշադրութիւնը առ այս դարձնէր փո-

խանակ սոյն օրինակ առաջարկութիւն մը բե-
րելու մեզ, որոյ ընդունելութեան բոլորովին
հակառակ լինելովս, կ'առաջարկեմ որ Վարչ-
չութիւնն ետ առնու զայն: Զի արդէն մեծ
վիճակներն ըստ Սահմանադրութեան՝ իրենք
կ'ընտրեն իւրեանց Առաջնորդներն, իսկ այն
վիճակներն յորս ց'արդ չէ դորձադրուած Սահ-
մանադրութիւնն եւ չ'են կարող ընտրութիւն
կատարել, Վարչութիւնն իրաւունք ունի
այնպիսեաց համար Տեղապահներ կարգել:

Ուստի եզրակացնելով, կ'առաջարկեմ՝

Ա. Խնդրել Վարչութեանէն որ ետ առնու
իւր բերած առաջարկն և հին եղանակը շա-
բունակէ ըստ առաջնոյն:

Բ. Առաջնորդական վիճակաց կազմակեր-
պութեանն պաշտօն ունեցող Յանձնաժողովին
յանձնարարել, որպէս զի խնդիրն իմաստա-
սիրելով, հիմնական կազմակերպութիւն
մ'ընէ Առաջնորդութեանց ներկայ դժգոհ եւ
անարդար բաշխման, եւ իւր տեղեկագիրը
Վարչութեան միջոցաւ բերէ ժողովս:

ՍԸՎԱՃԵԱՆ Կ. ԷՃ. — Ես եւս Վարչու-
թեան կողմանէ ներկայացեալ առաջարկին
բոլորովին հակառակ պիտի ըլլայի, եթէ խըն-
դիրն ընդհանուր առաջնորդութեանց վերա-
բերեր. բայց այդ գիրն ուշադրութեամբ ու-
սումասիրեցի եւ տեսայ թէ մի միայն այն
վիճակաց կը վերաբերի ուր Սահմանադրու-
թիւնն չ'դորձադրուի եւ տեղացիք իրենց ա-
ռաջնորդն իրենք ընտրելու վիճակին մէջ չը
գտնուելով, Տեղապահի մը ընտրութեան
հարկն երեւան կուղայ:

Ես հակառակ եմ Տեղապահի ընտրութեան
սա տեսակէտով որ Տեղապահն չունի այն աղ-
դեցութիւնն զոր կը վայելէ Առաջնորդն, եւ
ոչ ալ ակո՞ղ դաւառին Վարչական ժողովոյն
մէջ. իրաւ է որ, եթէ լու յարաբերութիւն
ունենայ տեղական իշխանութեան հետ, թե-
րեւս կարծնայ այդ իրաւունքն վայելել, ոչ
սակայն այնքան ազդու կերպիւ, եւ միշտ
ձայնը սկար է:

Արդ, ըստ իս, լաւ եզրակացութեան
մը յանգած կը լինիմք, եթէ որոշենք որ Վար-
չութեան այս առաջարկը գործադրուի այն
վիճակաց վրայ միայն, ուր Սահմանադրու-
թիւնն չ'դորձադրուի: Վարչութիւնն իւր
բերած առաջարկութեամբն բացառիկ արտօ-
նութիւնն մը կը խնդրէ որ կրնայ տրուել իրեն
ղերոյնչանակեալ պայմանաց մէջ: Եթէ Վար-
չութիւնն զար և ըսէր մեզ թէ՛ գլխաւոր վի-
ճակաց, օրինակի համար Վանայ, Կարնոյ,
Տրապիզոնի, Էսիրնէի եւ այլ Առաջնորդք
ինքն պիտի ընտրէ, առաջինը ես պիտի լինէի
մերժում առաջարկող, բայց կարծիքներն
լուսաբանուելով, եւ միանգամայն Վարչու-
թեան անդամոց յայտարարութեամբն հաս-
կցուեցաւ թէ այնպէս չ'է:

Տ. Վ. ՎՐԴ. Տ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ — Նախա-

ձեռնութեան Դիւանը, ինչպէս նաեւ երես-
փոխաններէ շատերն, սխալ հակացողու-
թեամբ մը այնպէս կարծեր են որ Վարչու-
թիւնն կուզէ ինքն անուանել ընդհանուր վի-
ճակաց Առաջնորդները. բայց չ'է այնպէս,
վասն զի Վարչութեան բերած առաջարկն մի
միայն այն մի քանի վիճակաց կը վերաբերի,
որք ըստ Սահմանադրութեան՝ դիւրութիւն եւ
միջոց չունին Առաջնորդ ընտրելու . . . :

ԶԱՅՏԵՐ — (Ընդմիջմամբ) Սահմանա-

դրութեան Դիւանոս գործադրութիւնն ար-
դէն Առաջնորդին պարտքն է:

Տ. Վ. ՎՐԴ. Տ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ — (Շա-

րումակելով) Կըսէի թէ՛ Նախաձեռնութեան
Դիւանն սխալ ըմբռնած է . . . :

ԱՍԵՆԱՊԵՏ ԷՃ. — Ո՛չ, Նախաձեռնու-

թեան Դիւանն, ինչպէս նաեւ երեսփոխանք
շատ լաւ ըմբռնած են Վարչական առաջար-
կութեանն ոգին:

Տ. Վ. ՎՐԻ. ՏԵՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ — (Պատասխանելով) Եթէ ըմբռնած ըլլային, խընդիրն այսքան չ'էր երկարոր :

ԱՏԵՆԱԳՊԻՐ ԷՖ. — (Իբր անդամ Դախանեանուրեան Դիսանի) Շատ լաւ ըմբռնած եմք եւ հակակարծիք գտնուելով, բացարձակապէս մերժած եմք զայն օրինաց զօրութեամբ :

Տ. Վ. ՎՐԻ. Տ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ. — (Շարունակելով) Չերազ Մինաս էֆէնտի իբր փաստ՝ Տրոպիզորնի գաւառն յառաջ բերու, բայց Վարչութիւնն ե՞րբ արդեօք միջամտել ուզած է նորա ընտրողական իրաւանց, և միթէ չէ՞ զրկած անջ կարեօք հրահանգաց հետ և ընտրելեաց ցանկն : Այլ սակայն, երբ մի քանի վիճակներ, որպէս են, Տիարալէքիւր, Չարասննագ և այլն, երբ կ'եննեն Պատրիարքարանի կը գրեն և Առաջնորդ մը կը ստանան ընն, ի՞նչ կրնայ ընել Վարչութիւնն այս պարտապիտ մէջ :

ՁԱՅՆԵՐ. — Եթէ այդ գաւառներն հեղորնես առաջնորդ կը խնդրեն, գէթ թող նորա ճանապարհի ծախքն զրկեն :

ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ Ն. ԷՖ. — Փորք ծախքով երթապող եկեղեցական չունիմք արդէն :

(Աղմուկը)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — (Հանդարտեցնելով աղմուկն) Շարունակեցէք Վահան Հայր Սուրբ :

Տ. Վ. ՎՐԻ. ՏԵՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ — Այսօր Դերման որ տեղապահով մը կը կատարարի, շարունակ կը զրէ Վարչութեան թէ՛ փոխանակ Տեղապահի՛ Առաջնորդ զօրեցեք մեզի :

Այս առթիւ, սա ևս պէտք է դիտնալ թէ, ինչպէս իրաւամբ դիտել տուու Սըվանան էֆէնտի, Առաջնորդ և Առաջնորդական փոխանորդ կամ Տեղապահ, տեղական կառավարութեան քով չ'ունին մի և նոյն նշանակու-

թիւնը : Առաջինը միշտ զօրաւոր ձայն, աթոռ եւ ազդեցութիւն ունի և ձեռնհասութիւն՝ ըստ ամենայնի սլաշտարանելու հոմար իւր թեմի փողովորդեան իրաւունքներն . մինչգեւ Տեղապահն չ'իջալէր լիովին այսպիսի իրաւունքներ . ուրեմն հարկ է որ այն ամեն գաւառ որ չ'ուզեր ինքն ընտրել իւր առաջնորդն, հեղորնական Վարչութիւնն իրաւունք ունենայ սա այս հարկ եղածն տնօրինելու, այսինքն իր կողմէն ուղղակի ընտրել և զրկել առաջնորդներն՝ ըստ բողոքանայ խնդրարկու գաւառաց :

(Ատենուպետ էֆէնտի յայտնելով թէ ինքն ևս իբր պարզ երեսփոխան՝ խօսք պիտի տանու ներկայացեալ խնդրոյն վրայ, կը հրաւիրէ զՊարտեան Յովհաննէս էֆէնտի, որ իբր երրորդ Ատենուպետ, փոխանակէ իրեն : Այլ սակայն ժողովոյ փակման որոշեալ ժամն անցած լինելով, ԿՈՐՈՇՈՒԻ վիճարանութեան շարունակութիւնն թողուլ յաջող չեստին : — Ժողովն ԿՈՐՈՇԷՆ նաև յառաջիկայ նիստէն ըսկտեալ ատենան բանալ ի ժամ 3 և փակել ի ժամ 6 :)

Գ. Բացակայութիւն

Ժողովոյ այս աւուր նիստէն ԳՐԻ. բացակայութիւն ունեցող հետեւեալ երեսփոխանաց

- Նշան էֆէնտի Այվազեան
- Բարսեղ » Հալաճեան
- Մարտգէ » Տրէնիկեան
- Յովհաննէս » Նուրեան

ԿՈՐՈՇՈՒԻ յաջորդ նստին համար ըստ օրինի կոչնաղիր յղել :

Դ. Բացակայութիւն

Երեսփոխաններէն Գէորդ էֆէնտի Այվազեան ԳՐԻ. բացակայութիւն ունեցած և միանգամայն սա ինքն յղեալ ղեկուցագիրն ըստորագրած լինելով, ըստ օրինի հրաժարեալ կը ՅԱՏԵՆԱՊԵՏՈՒԻ երեսփոխանութիւնէ :

Ատենը կը վերնոյ ժամ 5 1/2 ին, յաջորդ նիստն 1 1/2 օրէն գումարելու որոշմամբ :

- Ատենաշարք
- Բ. Ատենուպետ
- Յ. ԱՐԵԱԿՈՒՆԻ
- Գ. ՂԱԶԱՐՍԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈՒԱՆՔ

ԿԵՂՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈՒԱՆՔ
ԵՆԻՆՆԱԿԱՆՔ

Ա. Վիճակ

- 1 Սիմէօն Եպօ. Սէֆէրեան Բ
- 2 Կարապետ Վ. Բագրատունի
- 3 Վահան Վրդ. Տ. Մինասեան
- 4 Կարապետ Քահ. Սէֆեան

Բ. Վիճակ

- 5 Խորէն Արքեպ. Նար-Պէյ
- 6 Մատթէոս Եպօ. Իշմիրլեան Բ
- 7 Յովհաննէս Քահ. Մկրեան
- 8 Գրիգոր » Աճճեան Բ Պ

Գ. Վիճակ

- 9 Յակոբ Վ. Ա. Փափաղեան Բ Պ
- 10 Խորէն Քահ. Փէշիվանեան
- 11 Ոսկի Քահ. Օհանեան
- 12 »

Դ. Վիճակ

- 13 Եղիշէ » Այվազեան
- 14 Յովհաննէս Վ. Արշարունի
- 15 Սահակ Քահ. Տ. Սարգսեան
- 16 »

Ե. Վիճակ

- 17 Յովսէփ Վարդ. Այվազեան
- 18 Գարեգին » Թաթարեան Բ
- 19 Սուքրաս Քահ. Ստեփանեան Բ
- 20 Գարրիէլ » Խանճեան Բ 2

- Բ Բացակայութիւն առաջին :
- Պ » երկրորդ :
- 2 » բանաւոր պատճառաւ :

ՄՈՒՐԱՎՈՒՄ

Ա. Վիճակ

- Գում-Գաբու, Կեոիկ-Վաշա-
Եւ Գում-Գաբուի դուրս
- 21 Գրիգոր Պէրպլեան Բ Պ
  - 22 Կարապետ Աղարդմանեան Բ
  - 23 Բարթող Քաւրքճիպաշեան
  - 24 Գէորդ Ապտուլլահեան Բ 3
  - 25 Յ. Մէրեէմ-Գուլի
  - 26 Տիգրան Հինքեարպէյէնա. Բ Պ
  - 27 Աւետիս Սուրէնեան Բ
  - 28 Տօթ. Այվազեան Բ 3
  - 29 Գէորդ Այվազեան Բ Պ
  - 30 Յակոբ Եէմէնիճեան
  - 31 Յակոբ Գուրգէն
  - 32 Խաչիկ Կամարակեան
  - 33 Միհրան Ինճեան Բ 10
  - 34 Մարտիրոս Էքսերճեան Բ 2
  - 35 Մանուէլ Պէշիբեան Բ 2
  - 36 »
  - 37 »

Բ. Վիճակ

- Պեշիկարջ
- 38 Բարսեղ Հայանեան Բ 3
  - 39 Յովհաննէս Քէրեստէճեան Բ
  - 40 Մելքոն Պարոնիկեան
- ԵՒՐԱ-ԳԱՐՈՒ
- 41 Լեւոն Քարամանեան Բ Պ
  - 42 Մարուգէ Յրէնկեան Բ 3
  - 43 Պօղոս Էնքըրճեան
  - 44 Յակոբ Պօչնակեան
- Իսկիւտար Ս. Խաչ
- 45 Սիմէօն Ֆէլկեան
  - 46 Գարրիէլ Նորատունիեան Բ Պ

47 Գասպար Գասպարեան Բ
48

Իսկիւտար Ս. Կարապետ

- 49 Միհրան Պահճեպետ. Բ 2
  - 50 Պօղոս Թորգոմեան Բ 2
  - 51 Տրդատ Փափաղեան Բ
  - 52 Յակոբ Հանճեան
- Գ. Վիճակ
- Գասար-Բաշա
- 53 Գասպար Զերազ Բ Պ
- Բերա
- 54 Գրիգոր Ալիմիյէճեան
  - 55 Ղազար Հովուեան Բ
  - 56 Յարութիւն Պէկեան
  - 57 Նշան Պօյանեան Բ 2
  - 58 Վիշէն Օրմանեան Բ 2
  - 59 Սինքերիմ Մանուկեան Բ 2
  - 60 Համբարձում Մադպուլե.
  - 61 Մանուկ Ասլանեան Բ 2
  - 62 »

Միջագիւղ

- 63 Տիգրան Եռուֆեան Բ Պ
  - 64 Մկրտիչ Գազանճեան Բ
  - 65 Մկրտիչ Ճանրմեան
  - 66 Ստեփան Տամատեան
  - 67 »
- Պեղոզ Եւ Ղալաքիս
- 68 Միքայէլ Մամիկոնեան
- Գ. Վիճակ
- Քուրկուճնուգ Եւ Իճախի
- 69 Մկրտիչ Մէղպուրեան Բ
  - 70 Սիմէն Մաքրուտեան Բ Պ

Գատըզիւղ	ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈՒԱՆՔ	Մուշ
71 Գառնիկ Յովակիմեան	Բ Պ	421 Ստեփան Փախազեան
72 Կարապետ Հաղարեան	Բ Պ	Տիվրիկ
Նարյը-Գարու	401 Սերովբէ Ազնաւորեան	422 Նշան Գարադաշ
73 Միհրան Տէօբմէճեան	Քեօթանէա	Զէյրուն Եւ Մարաշ
Եհնի-Մանայիկ Սամաթիոյ	402 Աւետիա Թընկրեան	423
74	Աղլիանուպօլիս	Տրապիզօն
Թօփ-Գալուս	403 Յակոբ Պարոնեան	424
75	Նիկոմիդիա	Պաղտատ
Էլուպ Ս. Եղիա Եւ Ս.	404 Կարապետ Ս.Իւթլւճեան	425 Կարապետ Սէթեան
Աստուածածիկ	Ակն	Տիգրանակերտ
76 Գուրու-Չեղմէ	405 Յակոբ Գորեան	426 Միհրան Զօպանեան
77 Կարապետ Սլօյանեան	Ղարանիսար	Վան
Հիսար Եւ Պօյաճի-Գլաղ	406 Կարապետ Երէջեան	427 Մարկոս Աղաբէգեանց
78	Արաբկիթ	Աղբամար
Նոր-Գիւղ Եւ Սրեմիա	407 Կարապետ Խաչիկեան	428
79	Բաղեշ	Հայեպ Եւ Այնքապ
Պարաո	408 Արվիար Արիւարեան	429
80 Մկրտիչ Կիւմրուչեան	Պրուսա	Սեբաստիա
84 Ռէթէոս Թաղէոսեան	409 Քրիստոստուր Ղաղարոսեան	430 Մկրտիչ Յ. Մէլիքեան
82 Ներսէս Երէցեան	Ենդիկիա	Ռուսանդ
Գարակեօմրիւկ	410 Կարապետ Կիւրճեան	431
83 Յովաննէս Թորոսեան	Ամասիա	Բաբերդ
84 Կարապետ Փանոսեան	411 Համբարձում Ալճաճեան	432
Ե. Վիճակ	Բալուս	Զմլիածագ
Սամաթիա	412 Յովաննէս Ազնաւորեան	433
85 Յակոբ Արշակ	Եղեսիա	Գաղատիա
86 Սարգիս Աղաբէգեան	413 Յակոբ Իւթլւճեան	434
87 Յովաննէս Նուրեան	Մանճըլըլիս	Ատանա
88 Ռուբէն Կիւմրուչիկերտեան	414	435 Մինաս Զերազ
89	Հանդն	Սդերդ
90	Երզնկա	436 Մատթէոս Ալէքսանեան
91	416 Ռէթէոս Պէրպէրեան	Եօղատ
92	Թեքիրտաղ	437
93	417 Տեղրան Գ. Սինանեան	Մարթիա
94	Կեսարիա	438 Գէորդ Վարդանեան
95 Յովաննէս Արշակունի	418	Իզմիր
96 Ռուբէն Պուլկուրեան	Խարբերդ	439
97 Յակոբ Խանտանեան	419	Եգիպտոս
98 Նիկողոս Թիւլպէնտեան	Պալքրէսեր	Բ
99	420 Ստեփան Գօլջեան	440 Սըրահամ Մուրատեան
100		

ԱՋԳԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՐ

ԵՎ ԳՆԱՆՆԵՐԻ ՎՈՂՈՐԾ

ԱՆԳՍՄՔ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ

1.	Տ.	Խորէն	Արքեպո.	Նար—Պէյ	Ա. Արեւ-դէր
2.	»	Սիմէն	Եպո.	Սէֆէրեան	Բ. »
3.	»	Մաթթէոս	»	Իզմիրլեան	»
4.	»	Գարեգին	Վրդ.	Թաթարեան	»
5.	»	Վահան	»	Տ. Մինասեան	Ա. Արեւ-դէր
6.	»	Տաճատ	»	Ոսկանեան	Բ. »
7.	»	Յակոբ	»	Ա. Փախազեան	»
8.	»	Յովհաննէս	»	Արշարունի	»
9.	»	Յովհաննէս	ԲՏ.	Մկրեան	»
10.	»	Սահակ	»	Տ. Սարգսեան	»
11.	»	Սուքիաս	»	Ստեփանեան	»
12.	»	Գրիգոր	»	Աճէմեան	»
13.	»	Խորէն	»	Փէհլիվանեան	»
14.	»	Կարապետ	»	Սէթեան	»

ԱՆԳՍՄՔ ԲԱՂԱՐՈՎԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ

1.	Աղնաւորեան	Յովհաննէս	Էֆէնտի	
2.	Այվազեան	Տօք. Նշան	»	Բ. Արեւ-դէր
3.	Գըլըճճըեան	Գէորգ	»	»
4.	Թորոսեան	Յովհաննէս	»	Ա. Արեւ-դէր
5.	Խըտըրեան	Գրիգոր	»	»
6.	Խօրասանճեան	Թովմաս	»	»
7.	Հազարեան	Կարապետ	»	»
8.	Հարաճեան	Բարսեղ	»	Բ. Արեւ-դէր
9.	Մարտոսեան	Սիմոն	Պէյ	Ա. »
10.	Մամիկոնեան	Միքայէլ	Էֆէնտի	»
11.	Պապօեան	Պապի	»	»
12.	Սթիմարաճեան	Գէորգ	»	»
13.	Փէշարմալճեան	Տօքթօր Տիգրան	»	»
14.	Բիւրքճիլսանլեան	Կարապետ	»	»

